

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA BİLİM DALI

RENGİN POLİTİKASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HAYDAR BALSEÇEN

HAZIRLAYAN
CİHAN DURAK KORKMAZ

BATMAN-2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Cihan DURAK KORKMAZ tarafından hazırlanan “**RENGİN POLİTİKASI**” adlı tez çalışması **31/08/2023** tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **RESİM ANABİLİM DALI**’nda **YÜKSEK LİSANS** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan

Doç. Dr. Barış YILMAZ

İmza

Danışman

Doç. Dr. Haydar BALSEÇEN

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ebru YILDIRIM

İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Osman PAKMA

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış/akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez ve Seminer Yazım Kılavuzu kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules/ethical conduct and Postgraduate Education Institute of Batman University Thesis and Seminar Writing Guide. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

Cihan DURAK KORKMAZ

Tarih: 31/08/2023

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ RENGİN POLİTİKASI 2023, 86 Sayfa

Cihan DURAK KORKMAZ
(ORCID: 0009-0007-7487-7621)

**BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
RESİM ANABİLİM DALI**

Danışman: Doç. Dr. Haydar BALSEÇEN

İnsanlığın ortaya çıkışından beri rengin bir politikası olagelmıştır. Rengin farklı kültür ve ortamlarda mutlak politik bir belirlenimi vardır. Rengin politikası, politik bir ideolojiyi, hareketi veya partiyi temsil etmek amacıyla kurulmaktadır. Renklerin doğasında olmayan bir anlamın yüklenmesi çoğunlukla sembol olarak kullanılmasına bağlıdır. Rengin politikleştirilmesi, renk sembolizmi ile politik sembolizmin bir araya gelmesidir. Bu bağlamda tez çalışmasında rengin politik belirlenimi üzerinde durulmaktadır. Sadece rengin siyahi beden üzerinde politikleştirilmesi değil; yaşanan dünya ve coğrafyanın öteki yerlerinde de farklı renk sembolizması nedeniyle politik durumlar ve statüler de mevcuttur. Politik renk durumuyla ilgili bir çalışmanın yapılmamış oluşu bizi bu konu üzerinde durmaya ve rengin politikası üzerinde çalışmaya yöneltmiştir.

Anahtar Kelimeler: Resim, Renk, Politika

ABSTRACT
MS THESIS
THE POLITICS OF COLORS
2023, 86 Pages

Cihan DURAK KORKMAZ
(ORCID: 0009-0007-7487-7621)

POSTGRADUATE EDUCATION INSTITUTE OF
BATMAN UNIVERSITY
DEPARTMENT OF PAINTING

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Haydar BALSEÇEN

Jury

Color has had a politics since the emergence of humanity. Color has an absolute political determination in different cultures and environments. The policy of color is established to represent a political ideology, movement or party. Attributing a meaning that is not inherent to colors is mostly due to their use as symbols. The politicization of color is the combination of color symbolism and political symbolism. In this context, the thesis focuses on the political determination of color. It is not just the politicization of color on the black body; There are also political situations and statuses in other parts of the world and geography due to different color symbolism. The lack of a study on the political color situation has led us to focus on this issue and work on the politics of color.

Key Words: Colours, Politics, Painting

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, insan beden renginin bir sanat felsefesi bağlamında politik olarak ele alınışı irdelenmektedir. Çalışmam boyunca bilgisini, yardımını benden esirgemeyen; yaşama yalnız akademik açıdan değil sanatsal açıdan da bakmamı sağlayan hocam Doç. Dr. Haydar Balseçen'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ders döneminde alanımla ilgili araştırmalarda önemli katkılar sağlayıp beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Seçkin Aydın'a teşekkür ederim. Ayrıca yaptığım çalışmalarda beni daima cesaretlendiren ve her zaman yanımda olan eşim Ferhat Korkmaz ve ablam Birgül Durak Selçuk'a teşekkür ederim.

Cihan DURAK KORKMAZ

Ağustos, 2023

Batman

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	ii
TEZ BİLDİRİMİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GÖRSEL DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	12
BÖLÜM 1: RENK VE RENGİN POLİTİZASYONU	14
1.1.Rengin Tanımı.....	14
1.2.Renklerin Simgesel Değeri	15
1.3.Rengin Ötekileştirilmesi.....	17
2.1.Renklerin Politik Kullanımı	19
2.1.1. Kırmızı	20
2.1.2. Sarı	23
2.1.3. Mavi	24
2.1.4. Siyah.....	26
2.1.5. Beyaz.....	39
2.1.6. Yeşil	40
2.1.7. Kahverengi	40
2.1.8. Pembe.....	41
2.1.9.Turuncu	43
2.1.10. Gri	44
2.1.11. Mor.....	45
BÖLÜM 2: RESİM SANATINDA RENGİN POLİTİKASIYLA İLGİLİ ÖRNEKLER	47

2.1. Pablo Picasso-Guernica.....	47
2.2. Max Ernst - Europe After the Rain from 1940-42	48
2.3. Peter Kien - Watercolor of Terezin	49
2.4. Pablo Picasso - Massacre in Korea	50
2.5. Norman Rockwell - The Problem We All Live With	51
2.6. Wassily Kandinsky - Yellow Red Blue	52
2.7. Mark Rothko - White Center (Yellow, Pink and Lavender on Rose).....	53
2.8. C. M. Coolidge - A Friend in Need.....	54
2.9. Gustav Klimt - Medicine & Hygeia	55
2.10. Hermann Scherer - Mendrisiotto with Church of Obino	56
2.11. Paul Klee-Castle and Sun.....	57
BÖLÜM 3: KONUYA İLİŞKİN KİŞİSEL ÇALIŞMALAR	58
3.1. Cihan Durak Korkmaz, Karmaşa	60
3.2. Cihan Durak Korkmaz, Bölünme.....	61
3.3. Cihan Durak Korkmaz, Uyumsuzluk.....	63
3.4. Cihan Durak Korkmaz, Harmoni	65
3.5. Cihan Durak Korkmaz, Yabancılaşma.....	67
3.6. Cihan Durak Korkmaz, Rüya.....	68
3.7. Cihan Durak Korkmaz, Exodus	70
3.8 Cihan Durak Korkmaz, Nokta	72
3.9. Cihan Durak Korkmaz, Portre.....	74
3.10. Cihan Durak Korkmaz, Aşırı Yorum	76
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	81
ÖZGEÇMİŞ	86

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1: 1 Mayıs Kutlamaları (Madrid).....	22
Görsel 2: Sarı Rozet.....	23
Görsel 3: Birleşmiş Milletler Bayrağı.....	24
Görsel 4: William Hogarth - Humours of an Election, 1754.....	25
Görsel 5: 18. yüzyıla ait bir korsan bayrağı (Aland Maritime Museum,Finlandiya).25	
Görsel 6: Anarşistlerin Hamburg’ta oluşturduğu siyah blokaj.....	27
Görsel 7: Anarşist bir gösteri.....	28
Görsel 8: Kara Gömlekliler.....	29
Görsel 9: İşid militanının taşıdığı siyah bayrak.....	30
Görsel 10: Betye Saar, The Liberation of Aunt Jemima, 1972.....	32
Görsel 11: Toyin Ojih Odutola, The Treatment 2015.....	34
Görsel 12: Toyin Ojih Odutola/Jack Shainman Gallery.....	35
Görsel 13: A Passion Like No Other 2012 (yağlı boya kanvas).....	36
Görsel 14: Faith Ringgold, Yağlı Boya Kanvas, Otoportre, 1965.....	37
Görsel 15: The Surrender of Lord Cornwallis (Lord Cornwallis'in Teslimi), Yorktown, John Trumbull (1820).....	39
Görsel 16: Greenpeace eylemi.....	40
Görsel 17: Nazi Partisi ve Nazi Hükümeti Yetkililerinin giydiği kahverengi gömlek (Sturmabteilung).....	41
Görsel 18: Nazi döneminde hüküm giyen eşcinsellere giydirilen kıyafet ve pembe üçgen işaret.....	42
Görsel 19: 2020 ABD Başkanlık Seçimi sırasında kadınlara karşı ayrımcı bir dil kullanan ABD Başkanı Donald Trump’a karşı yapılan bir gösteri.....	43
Görsel 20: Francisco de Goya, El tres de mayo de 1808 en Madrid, 1814.....	45
Görsel 21: Pablo Picasso - Guernica, 1937	47
Görsel 22: Max Ernst - Europe After the Rain from 1940-42.....	49
Görsel 23: Peter Kien – Watercolor of Terezin, 1944.....	49

Görsel 24: Pablo Picasso – Massacre en Corée, 1950.....	50
Görsel 25: Norman Rockwell, The Problem We All Live With, 1964.....	51
Görsel 26: Wassily Kandinsky-Sarı Kırmızı Mavi, Kanvas Yağlı Boya, 1925, Musée National d'Art Moderne.....	52
Görsel 27: Mark Rothko-White Center, 1950, The Royal Family of Qatar.....	53
Görsel 28: C. M. Coolidge - A Friend in Need, 1903.....	54
Görsel 29: Gustav Klimt - Medicine & Hygeia, 1901.....	55
Görsel 30: Hermann Scherer - Mendrisiotto with Church of Obino, 1926.....	56
Görsel 31: Paul Klee-Castle and Sun, 1926.....	57
Görsel 32: Cihan Durak Korkmaz, Karmaşa, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	60
Görsel 33: Cihan Durak Korkmaz, Bölünme, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	61
Görsel 34: Cihan Durak Korkmaz, Uyumsuzluk, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	63
Görsel 35: Cihan Durak Korkmaz, Ötekileştirme, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	67
Görsel 36: Cihan Durak Korkmaz, Rüya, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	68
Görsel 37: Cihan Durak Korkmaz, Exodus, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	70
Görsel 38: Cihan Durak Korkmaz, Nokta, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023	73
Görsel 39: Cihan Durak Korkmaz, Portre, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023	74
Görsel 40: Cihan Durak Korkmaz, Aşırı Yorum, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023.....	76

KISALTMALAR

TDK. :Türk Dil Kurumu

DGS. :Devlet Güzel Sanatlar

TYB. : Türkiye Yazarlar Birliği

vb.: ve bunun gibi

vs.: ve saire

yay. : Yayınları

s.: Sayfa

S.: Sayı

GİRİŞ

Renk cisimler tarafından yansılanan ışığın gözde oluşturduğu duyumdur. Renklerin oluşturduğu bu duyuma zamanla politik, psikolojik ve toplumsal anlamlar eklemlenmiştir. Dolayısıyla renklerin simgesel bir değeri ortaya çıkmış ve her renk dönemden döneme ve toplumdan topluma hatta bireyden bir diğer bireye anlamlı mesajlar içeren duyumsamalara dönüşmüştür. İnsan bedeninin rengi de tarih boyunca bu bağlamda ele alınmıştır.

Evrendeki renk sayısı ışığın sonsuz yansıma ve kırılmasından kaynaklı sonsuz olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan ilkel dönemlerden antik çağlara, oradan günümüze uzanan çizgide doğada bulunan çeşitli materyal ve kök boyaların karışımından veya sentetik olarak petrol ve türevlerinden üretilen renklere kadar yine de çok sayıda rengin var olduğu görülmektedir. Ancak biz çalışmamızda hem konu kapsamını belirlemek hem de politik amaçla en çok kullanılan renklerden hareket etmek maksadıyla kırmızı, sarı, mavi, siyah, beyaz, yeşil, kahverengi, pembe, turuncu, gri ve mor renkleri üzerinde durulmuştur.

Rengin politikası, resmi veya gayriresmi politik bir ideolojiyi, hareketi veya partiyi temsil etmek amacıyla oluşturulur. Rengin politikası izafi bir durumdur. İnsan ve tabiatın kendisinde olan bir var oluş değildir. Rengin politikası, renk sembolizmi ve politik sembolizm yoluyla yapılır.

Çalışmanın sınırlarını belirlemek açısından tezimizde rengin politik belirlenimi üzerinde durulmaktadır. Sadece rengin siyahi deri üzerinde politikleştirilmesi değil; yaşadığımız dünya ve coğrafyanın öteki yerlerinde de farklı renk sembolizasyonu nedeniyle politik durumlar ve statüler de mevcuttur. İnsanlığın ortaya çıkışından beri rengin bir politikası olagelmıştır.

Sanatçı, fildişi kulesine çekilip içinde yaşadığı topluma sırt çeviren insan değildir ve hiç de olmamıştır. Sanatın toplumu değiştirmek, baskıcı iktidarlara karşı direnmek, ekosistemi korumak, açık toplum ve demokrasiyi savunmak gibi çok çeşitli işlevleri vardır. Çünkü sanat doğası gereği öncüdür; insanı daha iyiye ve güzele ulaştırmayı amaçlar. Bu bağlamda sanatçıların içinde yaşadıkları çağa, çevreye, topluma ve gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu bağlamda sanatçı, renklerin statik algılarını yerinden etmek zorundadır. Belli renklerin yalnızca belli politik ideolojilere indirgenmesi doğa ve özgürlükle bağdaşan bir olgu değildir. Renkler, doğada insan

algısından bağımsız olarak vardır. O halde sanatçı da Martin Heidegger'in belirttiği gibi şeylerin kendisine dönmek (zu den Sachen selbs) zorundadır (Yılmaz 2018: 2)

Farklı coğrafya ve dönemlerde renkler; ayırımın, gücün, kötülüğün, hastalığın vs. birer yansıtıcısı olarak görülmüştür. Dünyanın çeşitli bölgelerinde siyahilere karşı yapılan ayırım rengin politik bir araç olarak kullanılmasına örnektir. Bu açıdan rengin politik bir anlam yükü vardır.

Çalışmamızda renklerin simgesel olarak ürettiği politik anlam değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın giriş bölümünde renklerin simgesel ve sembolik anlamları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde rengin tanımı, renklerin psikolojik, toplumsal ve politik anlamının yanı sıra toplumsal ve bireysel düşünce ve algıya etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümü olan resim sanatında rengin politikasıyla ilgili örnekler kısmında sanatçı çalışmalarına yer verilmiştir. Tezin üçüncü ve son bölümünde ise konuya ilişkin kişisel çalışmalara yer verilerek konu bağlamında değerlendirmeler yapılmıştır.

BÖLÜM 1: RENK VE RENGİN POLİTİZASYONU

1.1.Rengin Tanımı

Renk, ışığın cisimlere yansıması sonucu veya cisimlerin kendi yapısından kaynaklı olarak gözde oluşturduğu duyumdur. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde renk kavramı “Cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu duyum” şeklinde tanımlanmaktadır. Wittgenstein, renk adlandırmasının farklı yollarla yapıldığını şu sözleriyle ifade eder: “Tüm renk kavramlarının aynı tür mantıksallıkta olmadığını görmek kolaydır, söz gelimi “altın rengi” veya “gümüş rengi” ile “sarı” veya “gri” kavramları arasındaki farklılık.” (Wittgenstein: 2014: 122).

Renk kavramı görme duyusuna ilişkindir. Gözün varlığı rengin farklı ışık yansımalarını illüstre eder. Goethe (2013), “Göz, varlığını ışığa borçludur. Tamamen hayvansal dürtülerle ışık kendine, kendisi gibi bir organ seçer ve böylece göz, ışıktaki, içerideki ışık dışarıdakiyle karşılaşsın diye ışık için şekillenir” (Goethe, 2013: 26) diyerek ışık-göz ilişkisini değerlendirmiştir.

Çitoğlu (2008) ise bilim insanlarının öteden beri görme ile renk arasındaki ilişkiyi araştırdığını ifade etmiştir: “Görünen ışığın farklı dalga boylarının gözle buluşması ve beyne iletilmesi işlemlerinin nasıl gerçekleştiği ile ilgili bilgilerin tohumları, ilk olarak 1802 yılında İngiliz bilim adamı Thomas Young tarafından ortaya atıldı. Ancak temeli Young tarafından ortaya atılan bu kuramı bilim dünyasına kazandıran Alman bilim adamı Helrman Von Helmhots’tur” (Çitoğlu, 2008: 30)

Leppert (2009), görmenin biyolojik ve fiziksel bir mesele olduğunu, sadece ışık dalgalarının retinadaki hareketiyle ilgili olmadığını dile getirerek renklerin zihinsel ve psikolojik izdüşümü üzerinde durur: “Daha çok zihin ve düşünce süreçleriyle ilgili bir meseledir görme. Düşünmeye başladığım anda görmenin karmaşıklığı geometrik olarak artar. Çünkü bu durumda denklemin içine dili de dahil etmiş oluyorum” (Leppert, 2009, s. 18). Holtzschue ise görme konusunda şu değerlendirmeleri yapar: “Çubuk ve koniler ışığa seçici tepkiler verirler. Işık fazla olursa görüşte koniler baskın olur aynı zamanda koniler, renkli görüş ve ayrıntıları görebilme yeteneğine sahiptir. Koniler baskın olduğunda, küçük resim) baskılarında olduğu gibi ayrıntılar ve renkler daha net görünür. Loş ışıktaki çubuklar görüşe hâkimdir. Ortam görüşünde çubuklar çevredekilerden ve daha az odaklanan şeylerden sorumlu olur. Çubuklar, baskınken ince ayrıntıların görülmesi daha zordur ve renkler mat görünürler” (Holtzschue, 2009: 37).

Holtzschue, rengin ışıkla hayatiyet kazandığını şu sözlerle dile getirmektedir: “Nesneye çarpan ışığın bir kısmı veya hepsi nesne tarafından emilir ya da bunun tersi meydana gelebilir. Işığın tümü emilmezse geri kalan ışık yansır ve göze ulaşır. Göz, bu ışığı bünyesinde barındırdığı ışığa duyarlı retina tabakası aracılığıyla beyne ulaştırır ve görme olayı gerçekleşir. Işığın miktarının az olması durumunda görme zorlaşır. Aşırı olduğunda da renk algısı zayıflayabilir. Yansıtıcı yüzeyler ile yüksek ışık seviyeleri bir araya geldiğinde maskeleyen yansıması adı verilen göz kamaşmasına neden

olur. Parlak malzemelerden keskin bir şekilde yansıyan ışık, gözün algılama görevinde aksamalara neden olur ve gözün performansını düşürür” (Holtzschue, 2009: 23).

1.2.Renklerin Simgesel Değeri

Renkler, evrenin yaratıldığı andan itibaren varolagelmıştır. Renklerin psikolojik ve kültürel bağlamda algılanması ise akıllı varlık olan insanla sağlanır. Yapılan araştırmalara göre insan dışındaki varlıkların da renkleri algıladığı ortaya çıkmıştır. Ancak renklere anlam giydirilmesi temelde düşünen bir varlık olan insana özgüdür. Yine de bazı hayvanları belli renklere tepkiler verildiği de gözlemlenmiştir.

Renklerin çağrışımsal gücü, sadece resim sanatı açısından değil, sinemada da önemli ölçüde yararlanılan bir kaynağa dönüşmüştür. Polonyalı yönetmen Krzysztof Kieslowski, rengi sinemada etkili bir anlam yaratma aracı olarak kullanımı, Üç Renk: Mavi, Üç Renk: Beyaz, Üç Renk: Kırmızı üçlemesinde renk, etkili bir anlam yaratma ögesi olarak ele alınmıştır. Filmlerde renklere bilinen sembolik anlamlarının (mavi, özgürlük; kırmızı, ak, sevgi; beyaz, saflık, temizlik) yanında farklı anlamlar da yüklenmiştir. Üçlemede mavi, beyaz ve kırmızı Fransız bayrağını simgelemektedir ve özgürlük, eşitlik ve dostluk anlamlarını taşımaktadır.” (Özer, 2012: 278)

Gökkuşağı Batı Anadolu’da hayreti sembolize eden kutsal Thaunos’un sevgili kızının; gök ile yeri birbirine bağladığı için de tanrıların habercisi sayılan İris’in sembolü kabul edilmiştir. Antik Yunan’da Pythagoras, Platon, Empedokles, Demokritos, Epikuros, Zenon, Chrysippus, Aristoteles ve Plinius gibi filozoflar rengin doğası üzerine yaptıkları tartışmalarda, renk, görme, ışık ve algılama konusunda çeşitli fikirler iddia etmişler ve temel renklerin toprak, ateş, hava, su gibi öğelerin biçimleri olduğunu öne sürmüşlerdir. Rönesans’ta Leonardo Da Vinci de aynı görüşü savunarak, sarının toprağa, yeşilin suya, mavinin havaya, kırmızının ateşe ve siyahın karanlığa ait olduğunu belirtmiştir (Özer 2012: 270).

Renklerin sosyal ve politik bir tarihi olduğu gibi psikolojik etkileri de bulunmaktadır: “İnsan vücudunu yönettiğine inanılan rengin, alternatif tıpta tedavi yöntemi olarak kullanıldığı ve iyileştirici etkilerinin olduğu öne sürülmektedir. Renklerin vücudun çeşitli bölgelerindeki enerjilerle iletişim halinde olduğu, bazı renklerin beynin sahip olduğu yüksek frekansları rahatça etkileyebildiği belirtilmektedir. Eski Yunan ve Mısır toplumlarında da rengin insanlar üzerinde oluşturduğu ruhsal etkilerinin var olduğu ve tedavi amaçlı kullanılmıştır. Eski Mısır’ın Heliopolis, kentinde bulunan tedavi tapınaklarında renkli ışıklardan yararlanarak hastaların tedavi edilmeye çalışıldığı; Türklerde ise yeşil rengin ruh hastalarının sinirlerini yatıştırdığı ve akıl hastanelerinin yeşile boyandığı belirtilmiştir” (Özer 2012: 270)

Renkleri psikolojik olarak tasnif eden Sözen, bu hususta şunları dile getirmektedir: “Renkler, sarı, kırmızı, turuncu gibi sıcak renkler ve mavi, yeşil, mor gibi soğuk renkler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sıcak renklerin insanı harekete geçirdiği, enerji verdiği, dinamizmi arttırdığı, soğuk renklerin ise insanda, sakinlik, güven, rahatlık,

uyuşukluk gibi duyguları oluşturduğu görülmektedir. İnsanın basit eylemlerini yönlendirici işlevi bulunan renkler, psikolojik etkileri göz önünde bulundurularak, sosyal yaşamın biçimlendirici bir unsuru olarak kullanılmaktadır. Trafik ışıklarında tehlike ve yasakların belirtilmesinde dalga boyu en uzun olduğu için kırmızı renk; dikkat, uyarı amaçlı olarak ise sarı renk kullanılmaktadır. Turuncunun dışa dönüklük, girişimcilik, sosyallik sağladığı, sarının şeffaflık, hafiflik, serbestlik duygusu uyandırdığı, sıcak renkli cisim ve mekânların daha yakında ve büyük göründükleri belirtilmektedir. Soğuk renkler ise daha çok düzeni ve rahatlık duygusunu çağrıştıran mavi ve yeşil renk olmaktadır” (Sözen 2003: 57).

Renklerin üretimi tarih boyunca çok farklı şekillerde olmuştur. Tansuğ’a göre ilk insanlar renkleri şöyle elde ederdi: “Kaya duvarlarını resimleyen sanatçılar hayvansal yağlar, sözgeşi balık yağı ile karıştırılmış renkli topraklar kullanmışlar, bitki özsularından ve süttten de yararlanmışlardı. Resimlerin konturlarını (sınır çizgilerini) kazıyarak ya da başka yöntemlerle çiziyorlar ve boyayı ya elleriyle ya da bitkileri ezerek yaptıkları tamponlarla sürüyorlardı. Püskürtme yöntemiyle de boya kullandıkları, bunun için içi boya doldurulmuş kemik parçalarından yararlandıkları anlaşıyor” (Tansuğ 2006: 20).

Yine Tansuğ’a göre Mısırlı ressamalar renk tekniğini kullandıkları çeşitli malzemelerle daha ileri taşımışlardır: “Mısırlı ressamaların başlangıçta fırça yerine saz ve kamış saplarını kullandıkları anlaşıyor. Bunlar ucu yontulmuş bitki parçalarıydı. Daha sonraları palmye liflerinden yapılmış fırçalar kullanmaya başlamışlardır. Küçük kâseleri ve çukur deniz kabuklarını da boyalarını koymak için kullanıyorlardı. Doğal nesnelerden elde edilen renkler; sözgeşi kökboyaları, mısır resim sanatçıların belli başlı malzemeleri arasındadır. Okre (Aşş Boyası), mavi ve yeşil renkler elde etmek için dövölmüş emaye, is birikintileri, yarım kalmış resimlerin yakınındaki kaplarda bulunmuştur. Boya malzemesi suyla karıştırılarak inceltölmüş ve çam sakızı eriyiğı ile de yapışkanlığı sağlanmıştı. Okre renklerinin insan ve hayvan bedenlerinde kullanıldığını göröyoruz. Bu renkten kırmızı, kahverengi, sarı gölgeler elde edilmiştir. Kadın figürlerinde beden ve yüzün rengi, erkek figürlerinden daha açıktır. Ancak kadın ve erkek guruplarında açık ve koyu renk çeşitliliklerine de rastlanabilir. Beyaz, elbiselerde ve bazı durumlarda da zemin rengi olarak kullanılmıştır. Okre ve beyaz karışımından, çok kullanılan bir çeşit pembe elde edilmiştir” (Tansuğ 2006: 29-30)

Pek çok sanatçı ve toplumun ortaya koyduğu resimler arasında renk kullanımı nedeniyle belirgin farklılıklar meydana gelmiş ve renk vesilesiyle milli sanatlar oluşmaya başlamıştır: “En erken Rus ikonaları ise Novgorod şehrine aittirler. Rus ikonalarının parlak ve canlı renkler taşıyarak yarattığı özel duyarlılık bu ekölün eserlerinde yer bulmaya başlıyor. Önce canlı kırmızı, sonraları beyaz ve soluk okre fon renklerine düşkünlük, Novgorod üslubunu karakterize eden öğeler arasında bulunuyor. 14. yüzyılda Novgorod üslubunun iyice belirginleştiğini, Bizans’tan daha yalın bir yöntemi olduğunu, çizgi ve renk yönünden de daha açık tonlara bağlandığını göröyoruz. Yaroslav okulu ise 13. yüzyılın ilk yarısında önem kazanmış. Bizans prototipi kuvvetle izlendiğı halde, Bizans üslubundan daha az ciddi, parlak, açık renklerle canlı bir görünüş yaratılmıştı. Bu

okullar arasında Rostov'un, ayrıntılı renk sıraları kullandığı ve yeşil ile portakal renginin hâkim olduğu örnekler yarattığı görülür. Tver okuluna gelince, bu çevrede meydana getirilmiş ikonalar arasında ünlü bir Dormition hem düzenlenişindeki karmaşık hareket hem de renk zenginliğiyle dikkati çeker. Bu özellikle mavinin hâkim olduğu bir örnektir. Tver okulunu karakterize eden öğelerin ışık dağılımları içindeki soluk renk değerleri ve firuze renkler dikkati çeker. Rus ikona sanatının, Bizans etkileri karşısında özellikle bu renk değerleriyle direnmiş olduğu söylenebilir" (Tansuğ 2006: 84-85).

Dolayısıyla renk çeşitliliğinin artması milli resim karakterini geliştirdiği gibi sanatçıların kendilerini daha iyi ifade etmelerine olanak tanımakla estetik zevk de ilerlemiştir: "Artık doğal renklerin gerçek ton değerlerini incelemek ve taklit etmek zorunda olmayan sanatçılar, görsel açıklamaları için istedikleri rengi seçmede özgürdüler. Kuyumcu işlerindeki parıldayan altın sarısı ve parlak mavi renkler, kitap minyatürlerinin yoğun renkleri bu ustaların doğaya karşı bağımsızlıklarından ne kadar güzel yararlandıklarını göstermektedir" (Gombrich 1999: 183)

1.3.Rengin Ötekileştirilmesi

Amerika Birleşik Devletleri, Güney Afrika, Avrupa başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde insan derisinin farklı rengi dolayısıyla ayırım yapıldığına tanık olunmaktadır. Özellikle siyahi renklilere yöneltilen bu ayırım, görece demokratik yapıya sahip toplumlarda günümüzde dahi çeşitli dışavurum araçlarıyla sürdüğü gözlemlenmektedir. Bu dışavurum araçları zaman zaman sosyal medya yoluyla ortaya çıkmakta, çalışma ortamından spora, sanata kadar geniş bir etkiye neden olmaktadır.

19. yüzyılda dünya üzerinde başlayan anayasacılık faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan siyasi fraksiyon ve partiler, geniş toplum kesimlerine seslenmek için renk sembolizasyonunda faydalanmış, tercih ettikleri renkleri güç istenci bağlamında simgeleştirmişlerdir. Herhangi bir yazı veya söz olmadan renkler belli bir ideolojiyi sembolize etmiştir. Fransız İhtilalinde kullanılan üç renk olan kırmızı, beyaz ve mavi renklerinin egalite (eşitlik), legalite (yasallık) ve fraternite (kardeşlik) kavramlarının birer simgesi olarak Fransız bayrağının rengi haline gelmiştir.¹ Milli bayrağımızın rengi olan kırmızı, akan şehit kanının sembolizasyonudur (Çakmak 2013: 61)

Siyahiler veya farklı deri renklerine sahip insanlara karşı yapılan ayırım, bugünün bir sorunu olmakla birlikte çağlar ötesine dayanan bir geçmişe dayanır. Geçtiğimiz yüzyıllarda beden köleliğinin bir nesnesi haline getirilen siyahilerin uzun mücadeleler sonrasında eşit insan haklarına ulaşma çabasını sürdürmesine rağmen çeşitli nedenlerle kurulan ayırımın bugün de yapıldığı görülmektedir. Özellikle Amerika'da insanların salt deri rengi nedeniyle ayrıma tabi tutulduğu; böylelikle rengin politikleştirildiği görülmektedir. Sanatçılar da rengin politikleştirilmesi nedeniyle tüm dünyayı sarsan kimi olayları görmezden gelmemiş, "Black Lives Matter" temalı eserler üretmişlerdir. Müzik,

¹ [\[https://ncert.nic.in/ncerts/l/jess301.pdf\]](https://ncert.nic.in/ncerts/l/jess301.pdf) Erişim Tarihi: 11 Haziran 2022

sinema, heykel, fotoğraf ve resim sanatlarında bu bağlamda pek çok konunun işlendiği görülmektedir.

Resim sanatına bakıldığında, ABD’li kadın siyahi ressamların rengin politikası üzerinde yoğunlukla durduğu gözlemlenmektedir. Kuzey Amerika’da siyah tonlarının resim sanatında ağırlıklı olarak kullanılması, ayrımcı yaklaşımları eleştirme amacını taşımaktadır.

II. BÖLÜM: RENKLER VE POLİTİKA

2.1. Renklerin Politik Kullanımı

Renklerin politik kullanımı genellikle politik bir ideolojiyi, partiyi veya hareketi tanımlamaktadır. Politik ideolojinin, partinin veya hareketin temsili, resmi olsun ya da olmasın, çoğunlukla renklerle sağlanmaktadır.

Çeşitli kültür ve toplumlarda renklere farklı anlamlar yüklenmiştir. Ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişen bu farklı anlamlar, insanlık tarihi kadar eskidir. Kara kedi görmenin uğursuzluk getirdiğine uzun süre inanan toplumların bu inancı, sadece renk farklılığına dayanır. Özer (2012), toplumun sosyal ve psikolojik düzeninin ortaya çıkmasında renklerin önemli bir yerinin olduğunu çeşitli örneklerle açıklamaktadır: “Beyaz, İslam geleneğinde ışığın, parlaklığın, Hristiyan sanatında inancın, Kara Afrika inançlarında ise ölümün simgesi kabul edilmektedir. Batı kültüründe bir kadının beyaz giymesi saflığı temsil ederken, Çin ve Japonya’da ölümü, hastalığı ve cenazeyi , (Topçu, 2001: 132; Finlay, 2002:109), Avusturalya, Yeni Zelanda ve ABD’de mutluluk ve saflığı temsil etmektedir. Mavi, Doğu Asya ve İsveç’te soğuk ve kötü, İran’da ölüm, Hindistan’da saflık, Hollanda’da sıcaklık olarak algılanmaktadır. Ayrıca mavi, Belçika ve Hollanda’da kadınlık, İsveç ve ABD’de erkekliği göstermektedir. Yeşil, Malezya’da hastalık ve tehlike, Belçika’da kıskançlık, Japonya’da mutluluk, sevgi, güven ve samimiyeti temsil etmektedir. Kırmızı, Nijerya ve Almanya’da şanssızlık, Çin, Danimarka ve Arjantin’de şans anlamına gelmektedir. Çin, Kore ve Japonya’da ak, Hindistan’da arzu ve hırsı yansıtmaktadır. Sarı, ABD’de sıcaklık; ancak Fransa’da sadakatsizliği temsil etmektedir. Rusya’da kıskançlıkla ilişkilirken, Çin’de keyif, mutluluk, lezzet ve hükümdarlıkla ilişkilidir. Brezilya’da mor ve sarı üzüntü ve umutsuzluk sembolü olarak algılanmaktadır. Mor, Çin ve Güney Kore’de sevginin rengidir. Meksika’da öfke ve kıskançlık, Japonya’da günah ve korkuyu temsil etmektedir. Mor, Çin’de zenginlik rengi olarak da kabul edilmektedir” (s.274-275).

Farklı ülkelerde yer alan politik hareketlerde ortak bir dil ve sembol kurma amacına işaret eden aynı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı renginin genellikle sol parti ve ideolojileri farklı ülkelerde temsil ettiği görülmektedir. Kırmızı rengi kızıl ordu ya da kızıl yıldız kavramıyla sosyalist rejimlerin sembolüne dönüşmüştür. Yeşil rengi genellikle liberalizmle özdeşleştirilmiş durumdadır. Ancak Ortadoğu’daki bazı ülkelerde dindar/muhafazakâr sağı temsil ettiği de görülmektedir. Radikalizmin son yıllarda temsili bağlamında siyah-kırmızı renklerinin kullanıldığı saptanmıştır. Yeşil renginin sağ liberalizmin yanı sıra çevre hareketlerinin de önemli bir renk simgesine dönüşmüştür.

Renk sembolizasyonunun dönemden döneme ya da ülkeden ülkeye farklı görünümünün de ortaya çıktığı izlenmektedir. Orta Çağ’da kırmızı rengi, kilise ve monarşinin sembolü olarak kullanılmış; fakat zamanla sol ideolojilerin simgesine dönüşmüştür. Önceleri yeşil rengi, hatta İngiltere’de olduğu gibi devetüyü gibi renkler liberallerin sembolü iken bugün geline nokta liberallerin çoğunlukla mavi rengini

kullandığı görülmektedir. Siyasi parti temsilcileri bugün genellikle kendi partilerinin rengini çağrıştıran mendil, rozet, kravat veya şal kullanması alışıldık bir durumdur.²

2.1.1. Kırmızı

Renklerin tarih boyunca politik anlamda simgesel bir değeri olmuştur. Tarih boyunca kırmızı renk, politik belirlenimin önemli bir yansıtıcısı olarak kullanılmıştır. Oysa beyaz renk daha rahat durumları anlatır. “Kırmızı” daha çok sıcak bir renk ve kanın sembolü olarak kullanılmıştır.

Tarih öncesi dönemlerde kırmızı rengi, dikkat çekmek ve kötü güçlerin tesirinden kurtarmak amacıyla kullanılmıştır (Gülşen 2021: 52). Sunaklarda kullanılan kırmızı kök boyası ve kurbanın kanıyla yapılan işaretler, tarih öncesi dönemlerde Tanrıların gazabından kurtulmak ve kötü güçlerin etkisini yok etmek için kullanılırdı: “İletişimin doğal bir ögesi olarak renk insanlar için farklı bir dil biçimine dönüşmektedir. Yazılı herhangi bir bilginin olmaması durumunda dahi renkler kullanılarak iletilmek istenen uyarıcı, bilgilendirici ya da yönlendirici mesajlar ile insanlar anlayabilmekte ve kalıcı bir bilinçaltı etkisi ortaya çıkarabilmektedir. Çok eski çağlardan itibaren simgesel olarak kullanılan renklerin ilk örneklerine Fransa’daki Lascaux ve Altamira gibi taş devrinden kalma küçük mağaraların duvarlarında bulunan renkli hayvan figürlerinde rastlanmıştır. Mağara duvarlarına resmedilen renkli imgeler ilkel dönemin basit iletişim biçimini oluşturmaktadır. Eski insanlar renkleri, büyüsel, tapınma sırasında görsel etkileycilik, düşmanlarından gizlenebilmek ya da korkutucu görünebilmek, beğenilme ve güzelleme içgüdüsüne cevap verebilmek amacıyla kullanmışlardır” (Ustaoglu, 2007, s. 28). Dolayısıyla tarih boyunca renklerin kuvvetli anlamsal göndermeleri var olmuştur. Bu anlamsal göndermelerin önemli bir kısmı iktidar kurma ve politik olarak görünme eğiliminde gerçekleşmiştir.

Kızıl saç antik çağlarda barbaralara ait bir renk olarak görülmüş, Antik Yunan’da “Thracia”lılarla özdeşleştirilmiştir. Traklar, Tanrı resimlerini kırmızı saç motifleriyle çizmişler ve Tanrı’ya yakın olabilmek için saçlarını kızıla boyamışlardır (Gülşen, 2021: 40-41).

Kırmızı rengi, önceki yüzyıllarda edebiyatta cinsellik ve şehvetle ilişkilendirilmiş olduğuna da tanık olmaktadır. Geoffrey Chaucer’in 1387-1400 yılları arasında kaleme aldığı The Canterbury Tales’ta kırmızı rengi ahlaksızlığın simgesi haline dönüştürülmüştür: “Shakespeare de bu rengi eserlerinde ikiyüzlülük, öfke ve günahkârlıkla ilişkilendirmiştir. 16. yüzyılda kırmızının elit kesim arasında popülaritesinin azalması bu rengin olumsuz anlamlarının çoğalmasına yol açmıştır. 19. yüzyılın ünlü Amerikalı yazarı Nathaniel Hawthorne’un 17. yüzyıl İngiltere’sini anlattığı The Scarlett Letter adlı eserden, kırmızı rengin cinsellik, şehvet ve ahlaksızlıkla olan bağının o devirde iyice keskinleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Zina yaptığı için idamla cezalandırılan kadın karakter Hester Prynne’nin elbisesinin üzerine scarlet kırmızısından yapılmış ve suçunu işaret eden büyük bir “A” harfi dikilmiştir.” (Gülşen 2021: 72)

² Wikipedia, “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

Fransız devriminde kırmızı renk sembol haline gelmiştir. Pelin Gülşen (2021), kırmızı rengin politik evrimi şöyle değerlendirmektedir: “Kırmızı bayrağın ilk kullanımının, Ortaçağ’da bir grup İngiliz korsanın ele geçirdikleri hazineleri krallıkla paylaşmayı reddederek, gemiye kırmızı flama çekmesi şeklinde olduğu belirtilmektedir. Fransız devrimi öncesinde daha çok potansiyel bir tehlike konusunda halkı uyarmaya hizmet eden kırmızı bayrak, 1789 yılında kolluk güçlerine kırmızı bayrağın görüldüğü her durumda toplantının suç unsuru oluşturduğu ve bu sebeple güç kullanarak dağıtılabilirdiği yetkisi verilmesiyle rol değiştirmiştir. Günümüze kadar gelen sembolik anlamının temelleri ise 1791 yılına dayanır. Ülkeden kaçmak üzereyken tutuklanarak geri getirilen Kral XV: Louis’nin görevden alınması için Champ de Mars’ta dilekçe hazırlıkları yavaş yavaş isyana dönüşür. Belediye başkanının hızlıca kırmızı bayrağı yükseltmesini takiben kalabalığa uyarı yapılmadan ateş açılması sonucu ölenlerin kanıyla boyanan kırmızı bayrak da adalet uğruna şehit olanların sembolüne dönüşür.” (s.32). Böylelikle kırmızı bayrak politik bir simgeye dönüşmüştür. İlerleyen süreçte 1917 Ekim devrimine kırmızı devrim de denilmiş, kırmızı rengi SSCB’nin politik olarak propaganda amaçlı kullandığı bir renk olmuştur. Kızıl ordu, çara ait beyaz ordu ile kanlı savaşlar yapmış ve savaşlar kızıl ordunun zaferiyle sonuçlanmıştır. Sovyet rejimi boyunca rejime ait pek çok kurum ve kuruluş kırmızı adıyla tavsif edilmiş, çocuklar kırmızı kurdelları boyunlarına takarak okula girmişlerdir. Komünist devrimde kırmızı rengi, işçilerin kanıyla özdeşleştirilmiştir. Bu açıdan kırmızı rengi, kanın önemli bir sembolüne dönüşmüş ve devrimleri anlatmak için kullanılmıştır. Fransız Devrimi ile Bolşevik Devrimde kırmızı renk önemli bir sembol haline gelmiştir.

Türk kırmızı olarak bilinen renk de dünya sanat ve politik yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Türklerin millî kimliğiyle bağdaştırılan Türk kırmızısı sanayi devriminden sonra üretilen mensucatta önemli ölçüde kullanılmıştır (Gülşen 2021: 36). Turkuaz rengi yine Türklerin adıyla dünya çapında bilinen başka bir renktir. Eski Fransızcada “turquoise” adıyla “Türk taşı” anlamında kullanılan adlandırılan firuze, dünya dillerinin hemen tümünde kullanılan dolaşıcı bir kelime haline gelmiştir.

Kırmızı rengi Thracia’lılarda olduğu gibi kimi zaman olumsuz da algılanmıştır: “Yahuda ve kızıl saçları hem ihanet ettiği İsa’nın kanını hem de ihanetini simgelemiştir. Yahuda’nın bu şekilde temsil edilmesinden en çok etkilenenler Ortaçağ’da İsa’nın katili olarak görülen Yahudiler olmuştur. Yüzyıllarca sadece kendi dini grupları içinden kişilerle evlenmelerinin de etkisiyle devam eden baskın gen karakteri nedeniyle Ortaçağ Yahudi topluluklarında birçok kızıl saçlı olduğu bilinmektedir. Bu da Ortaçağ kızıl saçlı imgesinin dinden sapan kişi imajı ile pekişmesine neden olmuştur. Neticede kızıl saçlı, olmaya dair önyargıların ırkçılığı meşrulaştırdığı; ırkçılığın da önyargıları güçlendirdiği bir kısır döngü oluşmuştur. Ortaçağ’da yükselen antisemitizm, kızıl saçlı erkeklere yönelik oluşan antipatiyi de böylece açıklamaktadır.” (Gülşen 2021: 41-42).

Kırmızı rengi genellikle sol ile ilişkilendirilmiş ve sosyalist ya da komünist ideoloji ve rejimlerin sembolü haline gelmiştir. Sosyalizm ve komünizmin sembolü haline gelmeden önce de 1789 Fransız İhtilali ile 1848 Sanayi Devrimi’nin majör renk araçlarından biri olarak kullanılmıştır. Böylelikle kırmızı rengi, geniş halk yığınları ile

işçi sınıfını anlatan bir sembol olmuştur. 19. yüzyıldan önce dünya üzerinde yer alan pek çok imparatorluk ve kilisenin kutsal rengi olarak da kullanılan kırmızı, esasında Orta Çağ boyunca “İsa’nın kanı”nı anlatan ve çarmıh olayını simgeleyen bir renk olarak pek çok tablo ve ikonada yerini almıştır. Daha sonraki süreçte sermaye sahibi acımasız patronların eziyeti altındaki proleteryanın kanı olarak bez ve afişlerde, grev ve boykotlarda sembolize edilmiştir. Komünist Enternasyonal kongrelerinde resmi renk olarak kırmızı kullanılmıştır. Bu yüzden komünizm ile kırmızı arasında daima güçlü bir bağ kurulmuştur. Avrupa’daki pek çok modern kavram ve sembol gibi, kırmızı renginin kökeni de görüldüğü gibi Hristiyanlık dinine ait alegori ve sembollerden türetildiği görülmektedir. Buna ilave olarak Kızılhaç (Red Crescent) gibi uluslararası yardım kuruluşları da kırmızı rengini benzer imge ve metaforlardan almaktadır.³

Görsel 1: 1 Mayıs Kutlamaları (Madrid)

Madrid’de gerçekleştirilen 1 Mayıs kutlamalarında gösterici elinde kırmızı bayrak taşıyor. Kırmızı bayrak, sol veya liberal solun sembol rengi olarak kabul görmüştür.

Politik bağlamda kırmızı rengine olan rağbetin fazla olduğu, yukarıda açıkladığımız Hristiyan inancında “İsa’nın Kanı” metaforuyla bütünleştiği için muhafazkâr ve milliyetçi partilerde kırmızı rengi kullanılmıştır. Dünya işçi hareketlerinin Fransız Devrimi ile 1848 Sanayi İnkılabı’ndan sonra “işçinin kanı” metaforuyla bütünleştiği sol hareketler kırmızı rengini yaygın olarak kullanmışlardır.

³ Wikipedia.“Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

2.1.2. Sarı

Sarı rengi, kırmızı renginin liberaller tarafından kabul gördüğü Uruguay, Meksika, Honduras, Kolombiya, Kosta Rika gibi ülkelerde sosyal demokrat partilerin rengi ve simgesi olarak kullanılmıştır. Sarı renginin tarihte Yahudilik dinine mensup kişilere ayrımcılık ve ötekileştirme maksadıyla kullanılmış olduğu görülmektedir. 1945 yılından önce dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde diğer vatandaşlardan ayırmak amacıyla Yahudilere genellikle altı köşeli Davut yıldızı içine yazılan “Yahudi” kelimesinin bulunduğu sarı rozet uygulamasıydı. Bu uygulama Hristiyan ve Müslüman halkın çoğunlukta yaşadığı ülkelerde yapılmıştır.

Görsel 2: Sarı rozet

Sarı rengi aynı zamanda Uzak Doğu ve Güney Asya’da yer alan kimi ülkelerin monarşilerini ifade eden bir renk olarak kullanılmıştır. Nepal ve Tayland’daki monarşilerin resmi bayrak, arma ve flamaları sarı rengiyle oluşturulmuştur.⁴

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde sarı renginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde Latin Amerika ülkelerinde anti-komünist ve sağ-popülist muhafazakâr parti ve düşüncelerin sembolüne dönüşen sarı rengi, kırmızının zıddı ve ona direnç olarak kullanılmıştır. Buradaki zıtlık sol fraksiyona bağlı parti ve düşüncelere karşıtlık dolayısıyla kurulmaktadır.

⁴ Wikipedia. “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

2.1.3. Mavi

Mavi rengi çoğunlukla sağ-muhafazakâr düşünce ve partilerin sembolü olarak kullanılmaktadır. Dünya geneline bakıldığında çeşitli birlik ve uluslararası organizasyonların mavi rengini logo, flama ve bayraklarında kullandıkları görülmektedir.⁵

Görsel 3: Birleşmiş Milletler Bayrağı

Benzer şekilde Avrupa Birliği'nin bayrak ve flamalarında mavi renginin tonlarına yer verildiği görülmektedir. Mavi, Yahudilik inancında da önemli bir yere sahiptir. İsrail bayrağında altı köşeli Davut Yıldızı ve onun hemen altında ve üstünde yer alan şeritler mavi rengeyle çizilmiştir.

⁵ Wikipedia, "Political Colour" Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

Görsel 4: William Hogarth - Humours of an Election, 1754.

Hogarth'ın İngiltere'de 1754 parlamento seçimlerini çizdiği ve mavi renginin muhafazakârları, devetüyü (camel) renginin liberalleri temsil eden resmine bakıldığında, renk tercihi nedeniyle politik konumlanış sembolize edilmiştir.

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde mavi renginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde mavi rengi, ülkelerde çoğunlukla sağ-muhafazakâr ve milliyetçi blok tarafından kullanılmaktadır. Bazı ülkelerde bunun istisnası da söz konusu olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal demokrat ve sol tandanslı ideolojilerin etrafında kümелendiği Demokrat Parti, logosunda mavi renge yer vermiş ve bu renk söz konusu ülkede demokratlarla özdeşleştirilmiştir. Ülkelerdeki bu kullanımının yanı sıra uluslararası örgüt ve organizasyonların çoğunlukla mavi rengini tespit ettiğini ve bu rengin bir yönüyle uluslararası tarafsızlığın bir simgesine dönüşmüş olduğu tespit edilmiştir. Yves Klein'in cinsiyetçiliği ve egemen eril dili reddetmek

amacıyla çileli kadın beden rengini mavi ile kurması mavi rengin sembolizasyonuna başka bir örnek teşkil eder (Balseçen 2018: 18).

2.1.4. Siyah

Siyah renginin kullanımı başta Amerikalı sanatçılar olmak üzere dünyanın pek çok yerinde estetize edilerek ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele ve bu konuda duyarlılık oluşturma amacıyla kullanılmıştır. Siyah renginin anarşizm ile özdeşleştirildiği öteden beri bilinen bir gerçekliktir. Siyah rengi, rengin yokluğu olduğu gibi anarşizmde ise devletin yokluğu anlamına gelmektedir. Küresel anarşizmi tanımlayan siyah, bütün bayrak ve devletleri reddeder. Anarşistler kadar yaygın bir kullanım sahası olmasa da siyah, faşistler ve cihadistler tarafından da kullanılmaktadır. Yine daha önceki çağlarda siyah rengi ile korsanlık özdeşleştirilmiştir. Korsan gemilerinde siyah bayrak kullanılırdı.

Görsel 5: 18. yüzyıla ait bir korsan bayrağı (Aland Maritime Museum, Finlandiya)

Anarşist ve cihadistler siyah rengini genellikle kırmızı ile kombine ederek kullanmışlardır. İtalya'nın Bologna kentinde 1874 yılında patlak veren anarşist isyanında

siyah-kırmızı renkli bayrak kullanılmıştır. İspanya iç savaşında anarşistler, kırmızı rengini kullanan proleterya ile birlikte siyah renkli bayraklarla temsil edilmişlerdir.⁶

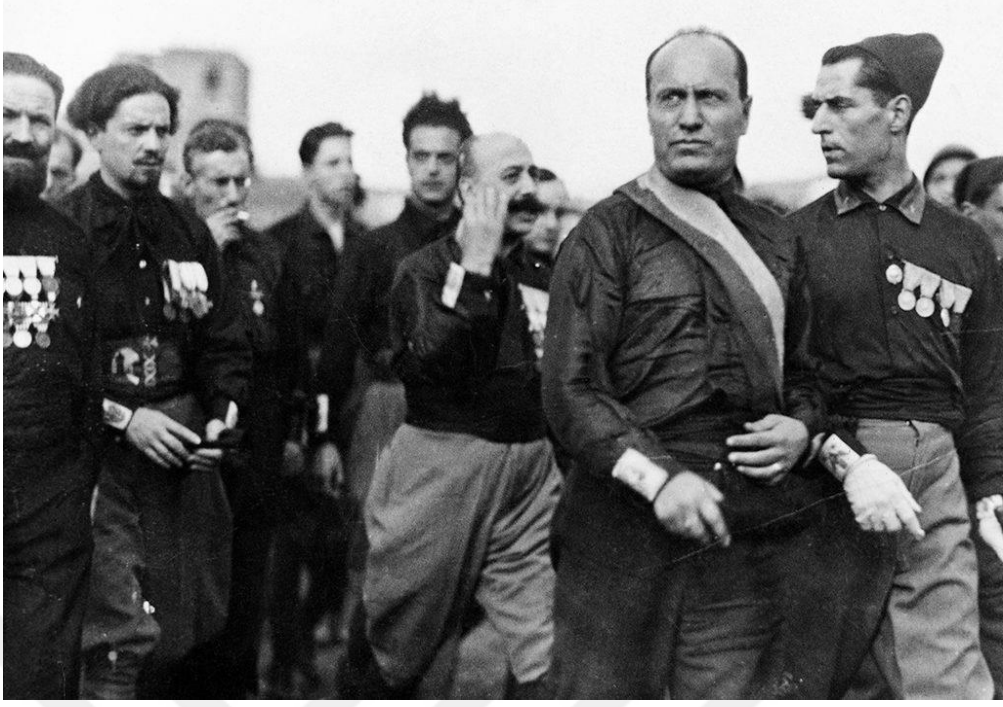
Görsel 6: Anarşistlerin Hamburg’ta oluşurduğu siyah blokaj

⁶ Wikipedia, "Political Colour" Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

Görsel 7: Anarşist bir gösteri

İtalya’da Benito Mussolini’nin iktidara gelişi ve faşizmin yükselişi ile İtalyan nasyonalist gönüllüler “kara gömlek” giyerek politik konumlarını ortaya koymuşlardır.

Görsel 8: Kara Gömlekliler

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş yıllarında Gönüllü Ulusal Güvenlik Militanları (Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale olan) “Kara Gömlekliler (Camicie Nere)” fotoğrafında İtalyan nasyonalistler görülmektedir.

Benzer şekilde Suriye, Irak, Afganistan ve dünyanın farklı yerlerinde yaşanan iç savaşların bileşenlerinden olan cihadistler de tıpkı anarşistler gibi siyah rengini kırmızı ile kombine ederek kullanmaktadır.

Görsel 9: İşid militanının taşıdığı siyah bayrak

Siyahiler veya farklı deri renklerine sahip insanlara karşı yapılan ayırım, bugünün bir sorunu olmakla birlikte çağlar ötesine dayanan bir geçmişe dayanır. Geçtiğimiz yüzyıllarda beden köleliğinin bir nesnesi haline getirilen siyahilerin uzun mücadeleleri sonrasında eşit insan haklarına ulaşma çabasını sürdürmesine rağmen çeşitli nedenlerle kurulan ayırımın bugün de yapıldığı görülmektedir. Özellikle Amerika’da insanların salt deri rengi nedeniyle ayırma tabi tutulduğu; böylelikle rengin politikleştirildiği görülmektedir. Sanatçılar da rengin politikleştirilmesi nedeniyle tüm dünyayı sarsan kimi olayları görmezden gelmemiş, “Black Lives Matter” temalı eserler üretmişlerdir. Müzik, sinema, heykel, fotoğraf ve resim sanatlarında bu bağlamda pek çok konunun işlendiği görülmektedir. Resim sanatına bakıldığında, ABD’li kadın siyahi ressamların rengin politikası üzerinde yoğunlukla durduğu gözlemlenmektedir.

Sivil toplum hareketleri, sanatı daima beslemiştir. Sanatçı, fildişi kulesine çekilip içinde yaşadığı topluma sırt çeviren insan değildir ve hiç de olmamıştır. Sanatın toplumu değiştirmek, baskıcı iktidarlara karşı direnmek, ekosistemi korumak, açık toplum ve demokrasiyi savunmak gibi çok çeşitli bileşen ve işlevleri vardır. Çünkü sanat doğası gereği öncüdür; insanı daha iyiye ve güzele ulaştırmayı amaçlar. Bu bağlamda

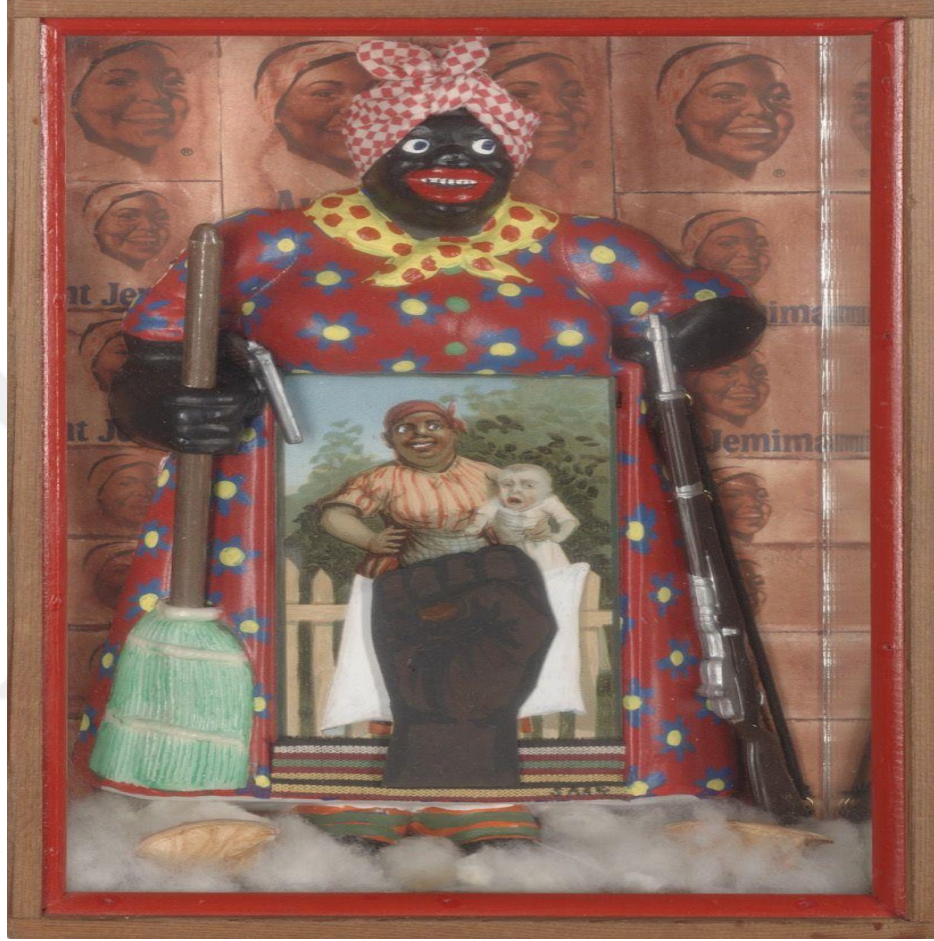
sanatçıların içinde yaşadıkları çağa, çevreye, topluma ve gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları bulunmaktadır.

Siyahilere karşı yapılan ayırım, bugünün bir sorunu olmakla birlikte çağlar ötesine dayanan bir geçmişe dayanır. Geçtiğimiz yüzyıllarda beden köleliğinin bir nesnesi haline getirilen siyahilerin uzun mücadeleler sonrasında eşit insan haklarına ulaşma çabasını sürdürdüğü görülmektedir. Dünyanın pek çok yerinde siyahilere uygulanan ayırımların çeşitli bakımlardan geriletilmesine rağmen bazı ülkelerde insan onuruna yakışmayan kimi uygulamaların -yasalara dayanmasa da- sürdürüldüğü görülmektedir. ABD’de bazı eyaletlerde 50-60 yıl öncesine kadar siyahilerin beyazlarla aynı otobüse binmesi, aynı okula gitmesi vs. gibi insanlık onuruna yakışmayan bazı uygulamaların sürdürüldüğü bilinmektedir. Her ne kadar teorik olarak siyahilere karşı ayırımın kaldırıldığı var sayılsa da dünyanın pek çok yerine insanlık dışı kimi uygulamalarla yine de karşılaşmaktadır. “Black Lives Matter” (Siyahların Hayatı Önemlidir) adlı inisiyatif de fiiliyatta devam eden şiddet, ayırım ve ırkçılığı protesto etmek amacını taşıyan bir sivil toplum hareketidir. “Black Lives Matter”, Florida’da 17 yaşındaki Afro-Amerikan kökenli Trayvon Martin’in vurulması sonrasında gündeme gelmiştir. Michael Brown ve Eric Garner’ın yine polis vahşetiyle öldürülmesi sonrasında bu sivil toplum hareketi tarafından yapılan gösteriler tüm ABD’ye yayılmış ve pek çok kentte uygulanmakta olan ayırım ve polis zorbalığına karşı şiddetli protestolar yapılmıştır.

Sanatçılar da bu bağlamda yaşanan ve tüm dünyayı sarsan olayları görmezden gelmemiş, “Black Lives Matter” temalı eserler üretmişlerdir. Müzik, sinema, heykel, fotoğraf ve resim sanatlarında bu bağlamda pek çok konunun işlendiği görülmektedir. Resim sanatına bakıldığında, ABD’li kadın siyahi ressamların bu konu üzerinde yoğunlukla durduğu gözlemlenmektedir. Çalışmanın sınırlarını belirlemek açısından makalemizde siyahi kadın ressamların “Black Lives Matter” kapsamında kadın bedenini resim sanatına yansıtması ele alınmaktadır. Çalışmamızda yaşayan Afro-Amerikan kökenli önemli beş ressam arasında olan ve bu kapsamda eser veren Ellen Gallagher, Lynette Yiadom-Boakye, Toyin Ojih Odutola, Betye Saar ve Faith Ringgold’un çalışmalarına yansıyan kadın temalı imajlar üzerinde değerlendirme yapılmaktadır.

Betye Saar, asamblaj alanındaki çalışmalarıyla tanınan Afro-Amerikalı bir sanatçıdır. Saar, 1926 yılında Los Angeles’ta doğmuştur. Sanatının özünü ırkçı mit, düşünce ve tipleri taşıma üzerine kurmuştur. Çalışmalarında geleneksel Hristiyanlık unsurları ile Afrika kökenli halk kültürü ve mistisizme de yer veren Saar, oda büyüklüğünde ve türbe şeklinde asamblaj çalışmalarına da yer vermiştir. Bir asamblaj

alışması olan “The Liberation of Aunt Jemima”⁷ (Görsel 1) adlı çalışması, pankek şurubu etiketlerinden yapılmıştır. Anne şeklindeki oyuncak bebek figürü, bir elinde süpürge diğ er elinde küçük tüfekle tasvir edilmiştir (<https://www.britannica.com/biography/Betye-Saar>).

Görsel 10: Betye Saar, The Liberation of Aunt Jemima, 1972

1800’li yıllardan sonra siyahi annenin oyuncak bebek şeklinde ve grotesk olarak mutfak gereçlerinin etiketleri üzerine konularak ticarileştirilmeye başlanmıştır. Bu ticari pazarlama şekli esasında siyahi kadının bir nevi aşağılanması ve hizmetkâr köle olarak yansıtılmasının bir göstergesi olarak kabul edilmiş olmalıdır. Betye Saar, “The Liberation of Aunt Jemima” adlı çalışmasını Martin Luther King’in bir suikast sonucu öldürölmesi nedeniyle ortaya koymuştur. Çalışma, daha sonra “siyahi güç”ün bir simgesi haline gelen bir ikona dönüşmüştür. Betye Saar’ın kendi söylemiyle “O (siyahi oyuncak anne), kendi

⁷ Jemima Teyze’nin Özgürlüğü

gücünü arıyordu; aynı zamanda silah onun gücüdür.” (<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-betye-saar-transformed-aunt-jemima-symbol-black-power>).

Aunt Jemima’nın önündeki nostaljik kartpostalda elinde melez bir çocuk taşıyan başka bir kadın tasvir edilmiştir. Bu tasvir ise beyaz adam tarafından istismar edilip boyun eğdirilen siyahi kadın köleyi sembolize etmektedir. “The Liberation of Aunt Jemima” kısa sürede bir devrim figürüne dönüşmüş, 1972’den sonra bütün dünyada siyahi kadının özgürlük ve güç istencinin bir sembolü haline gelmiştir. Bu eser, siyahi kadının ırkçı ve ayrıştırıcı basmakalıp tip ve düşünce ile sistematik baskının reddi anlamına gelerek siyahi kadının özgürlüğünün bir anlatım aracına dönüşmüştür (<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-betye-saar-transformed-aunt-jemima-symbol-black-power>).

1985 yılında Nijerya’da doğan Toyin Ojih Odutola, canlı multimedya çizimleri ve kağıt üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan, Afrika kökenli bir sanatçıdır. Farklı tarzıyla karmaşık işaretleme ve kompozisyonlara yer vererek portreler aracılığıyla sanatını icra etmektedir.

2015 yılında Amerika’da siyahilere karşı uygulanan polis şiddeti ve ortaya çıkan “Black Lives Matter” inisiyatifi sonrasında sanatını ırkçı düşünceyi eleştirmeye adan Toyin Ojih Odutola, “The Treatment” adlı resim serisiyle konsept haline getirdiği beyaz lekeler aracılığıyla ötekileştirilmeye meydan okumuştur. Sanatçı, resimlerinde tanınan beyaz renkli insanların deri rengini siyaha boyayıp figürlere beyaz lekeler ekleyerek yeni bir konsept üretmiştir (Görsel 2). Herhangi bir temele dayanmayan ayrıştırıcı ve yok sayıcı yaklaşımlarla siyahilerin öldürülmesine olan kızgınlığı aktarmak için geliştirilen bu konseptte deri renginin öneminin olmadığı vurgulanmaya çalışılmıştır. Beyaz lekeler, ayırım ve önyargıyı sembolize etmektedir. Toyin Ojih Odutola, siyahilere karşı olan ayırımın yalanlara dayandığını ifade etmiştir.

Görsel 11: Toyin Ojih Odutola, The Treatment 2015

Sanatçı siyahi figürün politik ortamdaki önemine değinmiş ve ötekelleştirilmesini reddetmiştir. Siyahi olmanın bir deri renginden öte insanlara empoze edilen tehlikeli bir etiket olduğunu vurgulayan Toyin Ojih Odutola, Donald Trump'un ırkçı politikalarını şiddetle eleştirmiştir. Siyahilerin farkında olmadan kendi üzerlerinde etkili olan yanlış algıları yıkması gerektiğini ve beyaz ırkçılığı yapanların düşüncelerinin kişi zihnine sızmasını siyah deri üzerindeki beyaz lekeler aracılığıyla aktaran Toyin Ojih Odutola, ırkçılığın yalnızca bir empoze girişimi olduğundan hareketle reddedilmesi gerektiği fikrini sanat eserlerinin özü haline getirmiştir (<https://www.thedailybeast.com/toyin-ojih-odutola-challenges-blackness-in-artand-racism-in-trumps-america>)

Görsel 12: Toyin Ojih Odutola/Jack Shainman Gallery

İngiliz ressam ve yazar olan Lynette Yiadom-Boakye, siyah figürün resim sanatına aktarılmasında öne çıkan başka bir sanatçıdır. Genellikle yapıtlarında entrika duygusunu işleyen Lynette Yiadom-Boakye, siyahi kadın ve erkek bireyleri tasvir etmiştir. Siyahi bireylerin ve deri renginin bilindiğinden daha çok politize edilerek düşünceye döküldüğünü ifade eden Lynette Yiadom-Boakye, ayrım ve ırkçı saldırıları dile dökmekten çok sanata yansıtmanın gereğine inanmıştır. (<https://artuk.org/discover/stories/lynette-yiadom-boakye-on-blackness-and-portraiture#>).

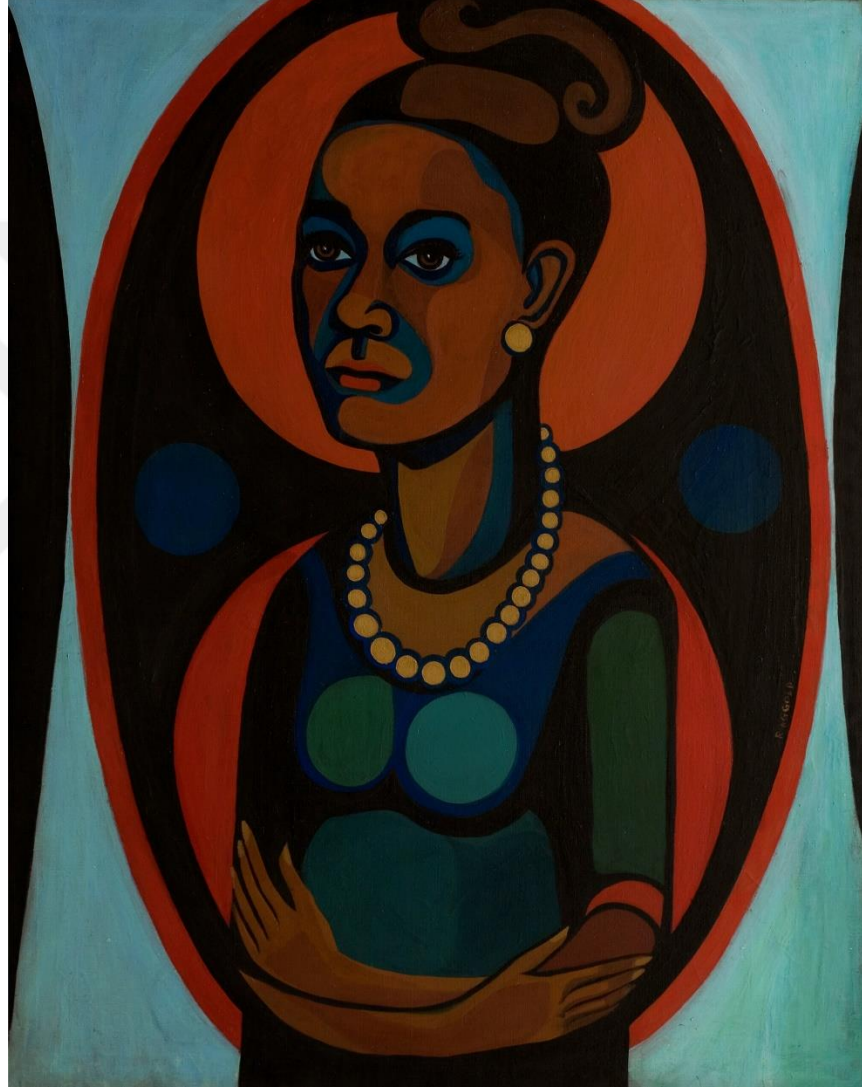
Siyahi bireylere ait portrelere ağırlık veren Lynette Yiadom-Boakye, rengin bir politikasının olduğu düşüncesindedir. Siyahilere karşı yapılan ayrım ve ırkçı saldırıları “rengin politikası” bağlamında dönüştüren Lynette Yiadom-Boakye’nin özgün tasarımları eleştirmenlerin dikkatini çekmeyi başarmış ve geniş bir üne kavuşmasını sağlamıştır (Görsel 4).

Görsel 13: A Passion Like No Other 2012 (yağlı boya kanvas)

Faith Ringgold, Amerikalı bir ressam, yazar, karma medya heykeltıraşı ve performans sanatçısıdır. 1970 yıllardan itibaren adından çokça söz ettirmiş olan Faith Ringgold, provokatif çizimleriyle insan hakları aktivizminin ve feminist hareketlerin dikkat çeken bir sanatçısı olmayı başarmıştır. Faith Ringgold, post-kübit, pop-art ve geleneksel Afrika heykeltıraş yaklaşımıyla harmanladığı ırk ve cinsiyet temelli çalışmalarında siyah-beyaz, kadın-erkek ve fakir-zengin çelişkisini ele almıştır. Gölgeye eserlerinde çokça yer veren Faith Ringgold, ırklar arasındaki gerilimi işlemiştir. “Siyah güzeldir” felsefesini sanatının özü haline getiren Faith Ringgold, siyahilere karşı olan şiddet ve ırkçılığa karşı duyarlılığı rengi politik olarak üretmek ve kullanmak amacından hareket ederek pek çok sanat eseri meydana getirmiştir (<https://nmwa.org/exhibitions/american-people-black-light>).

Siyahi kadın figürlere önemli ölçüde yer veren Faith Ringgold, siyah rengine ilişkin olarak kurguladığı estetiği temel olarak ele alan görsel bir dil kurmayı başarmış ve buna da “Afrika diyalekti” adını vermiştir. Siyahi deri renklerini farklı tonlardaki uygulamalarıyla desenlerinde birleştiren (Görsel 5) Faith Ringgold, kendine has üslubunu oluşturmayı başlamıştır (<https://www.artic.edu/articles/762/faith-ringgolds-black-light-series-7-ego-painting>).

Görsel 14: Faith Ringgold, Yağlı Boya Kanvas, Otoportre, 1965

Çalışmamızda ele aldığımız sanatçılardan olan Betye Saar, Lynette Yiadom-Boakye, Toyin Ojih Odutola ve Faith Ringgold’un sanat anlayışlarının özünde siyahi kadının özgürleşmesi ve güç kazanmasının bulunduğu tespit edilmiştir. Söz geçen siyahi

kadın ressamların şiddet, ırk ayrımı, ötekileştirme gibi konular üzerinde dikkatle durduğu gözlemlenmiştir.

Betye Saar'a ait olan "The Liberation of Aunt Jemima" adlı çalışma, dünyada siyahi kadının özgürlük arayışının bir sembolüne dönüşmüştür. Siyahi kadının ırkçı ve ayrıştırıcı basmakalıp tip ve düşüncenin, sistematik baskısının reddi anlamına gelen bu asamblaj çalışması, siyahi kadının özgürlüğünün ikonik bir nesnesi haline gelmiştir.

İkinci olarak sanatı üzerinde durduğumuz Toyin Ojih Odutola, konsept haline getirdiği beyaz lekeler aracılığıyla beyazlık savunusuna meydan okumuştur. Sanatçı resimlerinde beyaz ünlü insanların deri rengini siyaha boyayıp figürlere beyaz lekeler ekleyerek yeni bir konsept üretmiş ve geliştirdiği yeni konsept aracılığıyla deri renginin öneminin olmadığını vurgulamaya çalışmıştır.

İngiliz ressam olan ve siyahi bireylere ait portrelere ağırlık veren Lynette Yiadom-Boakye ise rengin bir politikasının olduğunu ortaya koymuş, siyahilere karşı yapılan ayırım ve ırkçı saldırıları "rengin politikası" bağlamında dönüştürmüştür.

Son olarak ele aldığımız sanatçı olan Faith Ringgold ise siyah renkle yeni bir estetik yaratmıştır. "Afrika diyalekti" adını verdiği bu yeni estetik anlayışında siyah deri renklerini farklı tonlardaki uygulamalarıyla desenlerinde birleştiren Faith Ringgold, siyahı kadın aktivizmi ve feminist hareketler içinde önemli bir yer edinmiştir.

Dolayısıyla siyahi ressamlar tarafından estetize edilen siyah rengi pek çok resim ve sanat eserinde insan derisinin rengi nedeniyle yapılan ayrımlar karşısında sanatçı tavrı ve duyarlılığı sergilenmiştir.

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde siyah renginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde siyah renginin esasında bir renk yokluğu olmasıyla devlet ve sistemin yokluğunu savunan yıkıcı ve ayrıştırıcı ideoloji ve düşüncelerin bayrak ve flamalarında çok kullanılan bir renk olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kimi sosyal demokrat ve radikal sol oluşumların da bu rengi tercih ettiği gözlemlenmiştir. Siyah renginin estetik ve yapıcı yönünün ön plana çıkarıldığı en majör hareket ise siyahi ressamların ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele edebilmek ve sanatçı duyarlılığını ortaya koyabilmek amacıyla siyah renginin tonlarını kullanmalarıdır.

2.1.5. Beyaz

Beyaz rengi tarih boyunca “teslim” bayrağının rengi olarak kullanılmış ve savaş karşıtlığının sembolüne dönüşmüştür. Beyaz rengi Fransa ve Rusya İmparatorlarının da saraylarında yer verdiği bir renk olmuş; Rusya İç Savaşında beyazlar çarlık yanlıları olarak kırmızı rengiyle kendilerini temsil eden Bolşeviklerle savaşmışlardır. Ancak zamanla beyaz renginin kullanımı yaygınlaşmış, sonraki dönemlerde farklı ideolojik ve toplumsal kesimler tarafından kullanılan bir renk haline dönüşmüştür.⁸

Görsel 15: The Surrender of Lord Cornwallis (Lord Cornwallis'in Teslimi), Yorktown, John Trumbull (1820)

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde beyaz renginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde beyaz, daha çok tarafsızlık bildiren bir renk olarak kullanılmış; farklı politik ve sosyal ortamlarda geniş yelpazeye yayılan bir kullanım alanının var olduğu gözlemlenmiştir.

⁸ Wikipedia. “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

2.1.6. Yeşil

Yeşil rengi genellikle ekoloji hareketleri tarafından yaygın olarak doğayı temsil amaçlı kullanılan bir renk olagelmıştır. Politik olarak da genellikle dünya üzerinde İslâmcı parti ve oluşumlar tarafından kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca tarih boyunca radikal liberalistler tarafından kendilerini temsil maksadıyla sembolleştirilmiştir.⁹

Görsel 16: Greenpeace eylemi

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde yeşil renginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde yeşil rengi, dünyanın pek çok yerinde sembol değerini doğadan alan ve politik ideolojilerce keskin olarak kutuplaştırılmayan bir renk olarak ortak bir biçimde kullanılmıştır. Başta çevreci ve feminist hareketler olmak üzere, sosyal demokrat ve muhafazakârlarca kullanılmış, İslâmcı hareketler de önemli ölçüde benimsemişlerdir.

2.1.7. Kahverengi

Kahverengi daha çok Nazizmle ilişkilendirilmiş olup Sturmabteilung üyelerinin kahverengi gömlekliler olarak adlandırılmasından kaynaklanmaktadır. Kahverengi gömlek, Benito Musollini'nin siyah gömlek giymesinden ilham alınarak yakıştırılmış ve Nazilerin rengine dönüşmüştür. Ayrıca Nazi Almanyasının diğer ülkelere gönderilen

⁹ Wikipedia. “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

askeri birlikleri kahverengi kamuflaj giymişlerdir. Hem Nazi Almanyası hem de Faşizm İtalyasının renk seçimleri dolayısıyla Avrupa’da kahverengi çoğunlukla faşizm ile özdeşleştirilmiştir.¹⁰

Görsel 17: Nazi Partisi ve Nazi Hükümeti Yetkililerinin giydiği kahverengi gömlek (Sturmabteilung)

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde bir renk olarak kahverenginin temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde kahverengi rengi iki farklı ülkede taban tabana zıt iki siyasi ve toplumsal ideoloji ekseninde kabul edilip simge olarak kullanılmıştır. Kahverengi renginin ABD’de kullanılış kapsamı daha çok siyah ile iç içe geçebilecek düzlemde.

2.1.8. Pembe

Sosyal demokratik hareketler geleneksel olarak kırmızı rengini parti flama, broşür ve bayraklarında kullansalar da Fransa ve Portekiz pratiğinde sosyal demokratlar pembe rengini tercih etmişlerdir. Pembe renginin kırmızı rengine göre daha yumuşak ve daha az agresif bir renk olmasından dolayı bazı sosyal demokrat ve sol gruplar tarafından tercih edilen bir renk olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte feminist hareketlerin önemli

¹⁰ Wikipedia.“Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

bir kısmı renklerin cinsiyetçi ve ataerkil zorbalığı çağrıştıran ayrımcı kullanımına karşı olsa da bazı feminist fraksiyonlar bu rengi tercih etmektedir.¹¹

Nazi Almanyasında ise rengin politikası bağlamında belirttiğimiz gibi kahverengi renginin kendilerine politik olarak özgülmesi gibi pembe rengi de hapishaneye gönderilen eşcinsellerin üniformalarının yaka kısmında üçgen boyayla uygulanmış ve bu üniformayı taşıyanların eşcinsellik nedeniyle hüküm giydiği açık olarak ortaya konularak başka bir ayrımcı uygulamaya yer verilmiştir. Dolayısıyla renk, burada da politik konumlandırmanın önemli bir anlatım aracı haline getirilmiştir.

Görsel 18: Nazi döneminde hüküm giyen eşcinsellere giydirilen kıyafet ve pembe üçgen işaret

2020 yılında yapılan ABD Başkanlık seçimlerinde kadınlar, Donald Trump’a karşı yaptıkları organizasyonlarda pembe rengini kullanmışlardır. Pembe, politik aktivizmle özdeşleştirilen bir renktir. ABD’deki kadın hareketleri Başkan Donald Trump’un cinsiyetçi söylemlerini eleştirmek için pembe renkli kıyafetler giyerek organizasyon olmuş; pembe rengi ABD’de totaliterleşmek isteyen Trump’un cinsiyetçi politikalarına karşı bir sembole dönüşmüştür.

¹¹ Wikipedia. “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

Görsel 19: 2020 ABD Başkanlık Seçimi sırasında kadınlara karşı ayrımcı bir dil kullanan ABD Başkanı Donald Trump'a karşı yapılan bir gösteri

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde pembe rengini temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde pembe rengi iki farklı ülkede taban tabana zıt iki siyasi ve toplumsal ideoloji ekseninde kabul edilip simge olarak kullanılmıştır. Kahverengi renginin ABD'de kullanılış kapsamı daha çok siyah ile iç içe geçebilecek düzlemde.

2.1.9.Turuncu

Turuncu rengi Avrupa ve Amerika'da geleneksel olarak Hristiyan demokratların kullandığı bir renk olarak görünmektedir. Turuncu renginin Hristiyan demokratlarca benimsenmesinin en önemli nedeni Neo-Calvinizm'dir. Turuncu rengi az da olsa sağ-popülist partiler tarafından da kullanılmıştır.¹²

Turuncu rengi, Guantanamo başta olmak üzere Irak işgali sırasında Ebu Garip Hapishanesi ve İŞİD militanlarının infaz edilen mahkûmlara giydirdiği ortak renk olması sebebiyle rengin politik olarak bir simgeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Burada renk şiddet kavramıyla bütünselleşmektedir: "Tüm bu bilgiler ışığında görülmektedir ki; Guantanamo Hapishanesi'nde yaşanan işkence iddialarıyla ABD'deki hapishanelerle

¹² Wikipedia."Political Colour" Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

özdeşleşen turuncu, savaş karşıtı sivil protestocuların eylemlerinde kullanılmasıyla bir sembol olarak propaganda unsuruna dönüşmüştür. Bağdat'taki Ebu Graib hapishanesinde askerler tarafından çekilen fotoğrafların kitle iletişim araçlarında yer almasıyla, hapishanelerdeki insan haklarına aykırı uygulamalar konusunda uluslararası bir sembol haline gelen renk, Irak'ta radikal örgütlerce gerçekleştirilen infazların videolarının yayınlanmasıyla tek başına anlam taşıma özelliğini yitirmiş, anlamı yalnızca bütün içerisinde değerlendirilebilecek bir motife dönüşmüştür. Turuncu tulum, savaş karşıtı protestocuların eylemlerinde insan hakları savunusunun ve ABD cezaevlerinde gerçekleşen insan haklarına aykırı olduğu belirtilen uygulamaların bir sembolüken, radikal örgütlerin videolarında iktidarın beden üzerindeki sınırsız tahakkümünün ve tasarruf gücünün rengi, şeytanlaştırılan düşmanın eylemlerine onunla aynı yöntemleri kullanarak, kısas yaparak cevap vermenin bir motifi haline dönüşmüştür.” (Top 2019: 45-46)

Doğu Avrupa’da komünizm sonrası gerçekleştirilen devrimlere “Turuncu Devrim” denilmiştir. 2004 yılında Ukrayna’da Rusya’ya karşı gerçekleştirilen halk gösterilerine bu ad verilmiştir. Lübnan, Mısır, Filistin, İsrail ve Bahreyn’de de aynı yıllarda gerçekleştirilen ve anti-demokratik uygulamalara karşı örgütlenen bu tip devrimlere “soft power” esasını benimsediği ve genellikle şiddetsiz gerçekleştirilme yönü bulunduğundan “turuncu” rengiyle sıfatlandırılmıştır. Bunun dışında turuncu rengi aşırı-sağ, anarşist insan hakları savunucuları tarafından da benimsenmiş; yapılan gösteri, bayrak, flama ve giysilerde kullanılmıştır.

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde turuncu rengini temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar dikkate alındığında turuncu renginin merkez sol, sosyal demokrat ve liberaller tarafından politik temsil amacıyla kullanıldığı gibi Güney Afrika, Avustralya ve İspanya gibi ülkelerde aşırı sağ, milliyetçi ve muhafazakâr oluşumlar tarafından da benimsenmiştir.

2.1.10. Gri

Gri rengi, kırmızı, mavi ve turuncu gibi yaygın bir kullanım alanı bulunmasa da kimi ülke ve bölgelerde genellikle bağımsız politikacıları ve görüşleri tanımlamak için

sembolleştirilmiştir. Almanya’da önde gelen seçkin vatandaşların kullandığı renk olarak ön plana çıkmıştır.¹³

Gri tonlarının yoğun olarak kullanıldığı tablolardan biri de Francisco de Goya’nın Napolyon’un sömürgeci ve emperyalist hırsları nedeniyle 1808 yılında sivil halka karşı gerçekleştirdiği katliamı tasvir ettiği “El tres de mayo de 1808 en Madrid” adlı çalışmasıdır. Çalışmada Napolyon’un sömürgeci ve katliamcı ordusunun savunmasız sivil halka karşı giriştiği katliamda kullanılan gri tonlar dikkat çekmektedir.

Görsel 20: Francisco de Goya, El tres de mayo de 1808 en Madrid, 1814.

2.1.11. Mor

Mor rengi Romalılarla özdeşleştirilmiş, tarih boyunca güç ve ihtişamın bir sembolü olarak kullanılmıştır: “Romalılar ve kılıçları, bu mor için bütün engelleri aştı. Bu renk senatörü şövalyeden ayırır, tanrıları yatıştırır. Değdiği her kıyafeti aydınlatır ve zaferin şanını altınla paylaşır. Bütün bunlar yüzünden, morun çılgınca arzulanmasını

¹³ Wikipedia.“Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

mazur görmeliyiz.” (Gülşen, 2021: 91). Bu nedenle çoğunlukla monarşik yönetimler tarafından benimsenmiştir.

Mor rengi, dünya genelinde politik olarak aşırı sağdan radikal sola yayılan geniş bir yelpazede kullanım alanı bulmuştur. Yine anarşist-feminizmin de sembol olarak kullandığı renklerden biridir.¹⁴

Dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde turuncu rengini temsil ettiği politik ve ideolojik parti ve oluşumlar incelendiğinde mor rengi; merkez sol, sosyal demokrat ve liberaller tarafından politik temsil amacıyla daha çok kullanıldığı gibi Kanada, Peru ve Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelerde aşırı sağ, milliyetçi ve muhafazakâr oluşumlar tarafından da benimsenmiştir.

¹⁴ Wikipedia. “Political Colour” Erişim: 11 Haziran 2022. [https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour]

BÖLÜM 2: RESİM SANATINDA RENGİN POLİTİKASIYLA İLGİLİ ÖRNEKLER

2.1. Pablo Picasso-Guernica

Görsel 21: Pablo Picasso - Guernica, 1937

Pablo Picasso'nun en önde gelen tablolarından olan Guernica, toplum ve insanlar arasında yıkım ve ölüme neden olan savaş trajedisini tasvir etmektedir. Çalışma dünya sanat tarihi içinde ölümsüz yerini, almış ve savaş karşıtlığının önemli simgesi haline gelmiştir. İspanyol iç savaşı nedeniyle Nazi Almanyasına ait savaş uçaklarının iki saati aşkın bombardımanının yansıtıldığı ve İspanya'nın Bask bölgesinde bir kasabanın aynı zamanda adı olan "Guernica" tablosunda parçalara ayrılmış insan ve diğer canlı bedenlerinin soyutlaştırılmış bir figürasyonuna yer verilmiştir.

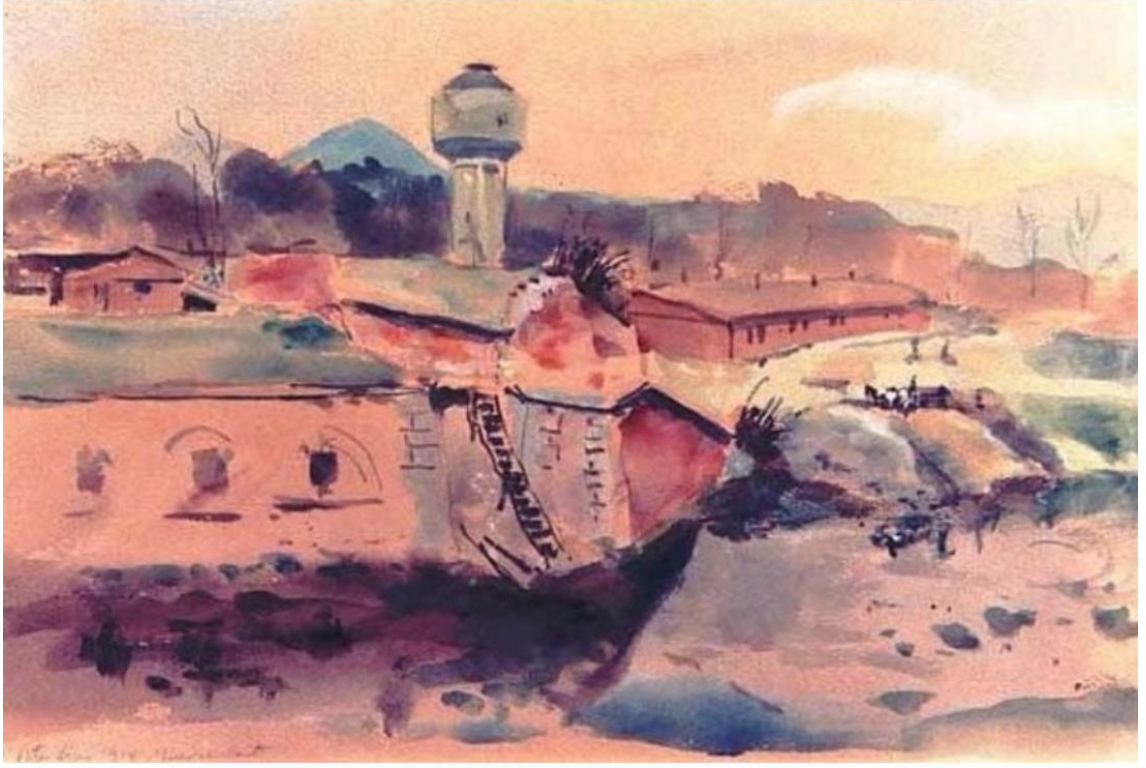
2.2. Max Ernst - Europe After the Rain from 1940-42

Görsel 22: Max Ernst - Europe After the Rain from 1940-42

Max Ernst'in İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa üzerindeki yıkıcı etkisini ele aldığı tablosu, sanatın yıkım karşısındaki tavrını ele almaktadır. Resimde yansıtılan büyük distopik yıkımın sanatçı ve toplum üzerinde sebep olduğu korku, tükenmişlik, ölüm, yok oluş duygularını belirginleştirmektedir.

2.3. Peter Kien - Watercolor of Terezin

Görsel 23: Peter Kien – Watercolor of Terezin, 1944.

Toplama kampları, dünyayı sarsan dünya savaşlarının en somut örnekleri arasındadır. Yahudi asıllı bir Sanatçı olan Peter Kien'in bugün Çek Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Terezin kampını ele aldığı resimde getto ve toplama kampı tasviri söz konusu edilmektedir. Resimde kullanılan renkler yıkım, ölüm, korku ve tükeniş sendromunu tasvir eden belirsizliği ortaya koymaktadır.

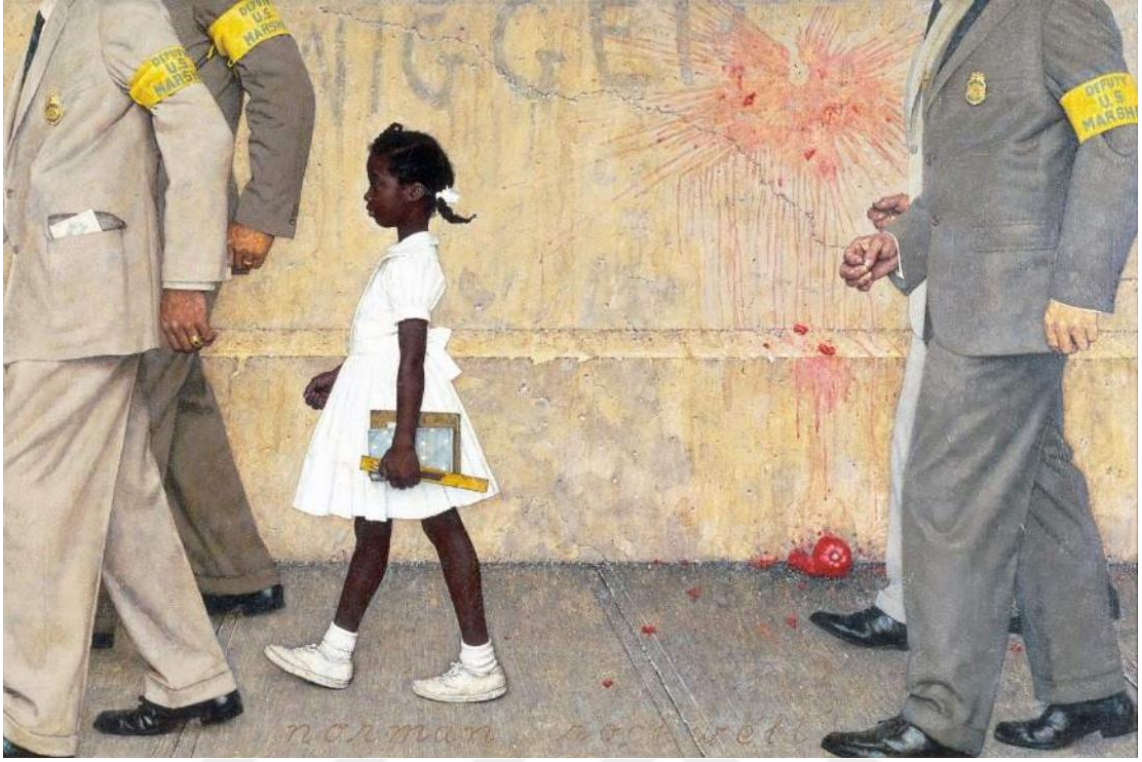
2.4. Pablo Picasso - Massacre in Korea

Görsel 24: Pablo Picasso – Massacre en Corée, 1950.

Pablo Picasso'nun "Kore Katliamı" adını taşıyan çalışması, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore Müdahalesi'ni tasvir eden ve komünist düşüncüyü savunan tabloları arasındadır. Resimde namnlularını sivil halka yöneltmiş Amerikan askerleri ile sivil halk arasında bulunan kadın ve çocuklara yönelik bir katliam anı tasvir edilmiştir. Bu resim ile Francisco Goya'nın 1814 tarihli "El tres de mayo de 1808" tablosu arasında benzerlik vardır. Goya, söz konusu çalışmasında 1808 yılında Napolyon'un emperyalist hırsları nedeniyle sivil halklara yönelik katliamını ele almıştır.

2.5. Norman Rockwell - The Problem We All Live With

Görsel 25: Norman Rockwell, The Problem We All Live With, 1964.

Norman Rockwell'in 1964 tarihini taşıyan "The Problem We All Live With" tablosunda ırkçılığın insan hayatını doğrudan etkileyen tasviri yapılmıştır. Okula giden küçük siyahi kızın üst düzey askeri personel eşliğinde yürüyüşü ele alınmıştır. Betye Saar'ın "The Liberation of Aunt Jemima" adlı çalışması gibi etkili olan "The Problem We All Live With" tablosu, insanlar arasında beden rengi nedeniyle yapılan ayrım eleştirilmiştir.

2.6. Wassily Kandinsky - Yellow Red Blue

Görsel 26: Wassily Kandinsky-Sarı Kırmızı Mavi, Kanvas Yağlı Boya, 1925, Musée National d'Art Moderne.

Wassily Kandinsky'nin 1925 yılından kanvas zemin üzerine çizdiği yağlı boya resimde, sadece ana renkler kullanılmış, keskin ve parlak geometrik çizim resim tarihinin en ikonik çalmalarından biridir. Kandinsky, kare, daire, üçgen, nokta, yarım daire gibi çizgisel ve dairesel formları renklendirerek ele almış, bu şekilleri iç içe kullanmıştır. Kandinsky'nin öğretisinde nokta ve çizgiler resmin temel motifleri olarak kullanılmış, keskin bir ışık kullanımına yer verilmiş ve bunlar da esasında yapısalılık ve artistik his ile olan mesafe ele alınmıştır. Kandinsky renk ve geometrik şekilleri bütünleştirerek resimde renkler vasıtasıyla yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur.

2.7. Mark Rothko - White Center (Yellow, Pink and Lavender on Rose)

Görsel 27: Mark Rothko-White Center, 1950, The Royal Family of Qatar.

Mark Rothko'nun "Beyaz Merkez" adını taşıyan çalışması, yalnızca renklerin kullanılmasından ibaret olan etkileyici bir eserdir. Turuncu çerçeve içine yerleştirilmiş renkler, görselde iç içe yüzmektedir. Resimde "rose" (gül) rengi üzerine lavanta, sarı ve beyaz renkleri kullanılmıştır.

2.8. C. M. Coolidge - A Friend in Need

Görsel 28: C. M. Coolidge - A Friend in Need, 1903

Cassius Marsellus Colidge'in "Poker Oynayan Köpekler" serisinin canlı renk ve ironi nedeniyle en çok bilinen tablosudur. Resimde 6 köpek, poker oyununa odaklanmış, köpeklerden birinin yardımseverlik ruhu nedeniyle arkadaşına kart vererek yardım etmesi de yansıtılmıştır. Daha sonra pek çok çizim ve asrın ikinci yarısından sonra çizgi film ve animasyon dünyasına büyük ilham kaynağı olan resim, kullanılan canlı renkler nedeniyle avant-garde sanatın en ikonik çizimleri arasında yer almıştır.

2.9. Gustav Klimt - Medicine & Hygeia

Görsel 29: Gustav Klimt - Medicine & Hygeia, 1901

Gustav Klimt'in "Medicine & Hygeia" adlı tablosunda geniş bir yelpazeye yayılan renk kullanımı, modern sanatların tümü üzerinde etkili olmuştur. Klimt'in özellikle psikolojik ve fiziksel gerçekleri iç içe renkler vasıtasıyla ele alması, insan bedeni ile ruhu

birlikte resmetmesine yol açmıştır. Zeus'un kızı olan Hygeia Yunan mitolojisinde tıp tanrısı olarak tanımlanmaktadır. Resimde Hygeia, yeteneklerini elleriyle göstermektedir.

2.10. Hermann Scherer - Mendrisiotto with Church of Obino

Görsel 30: Hermann Scherer - Mendrisiotto with Church of Obino, 1926.

Hermann Scherer'in "Mendrisiotto with Church of Obino" adlı tablosu 1926 yılında tamamlanmış ekspresyonist bir resimdir. Resimde Obino Kilisesi'nin yanında duran sessiz ve dingin kasaba canlı renkler aracılığıyla tasvir edilmiştir.

2.11. Paul Klee-Castle and Sun

Görsel 31: Paul Klee-Castle and Sun, 1926

Paul Klee'nin 1926 yılında geniş bir renk yelpazesi ile ışığı kullanarak oluşturduğu “Kale ve Güneş” tablosunda koyu renkler vasıtasıyla bir kontrast ortaya konulmuştur. Geometrik şekiller ve yoğun renk atmosferinin hâkim olduğu eser, 20. yüzyıl sanatının sonraki akımlar üzerinde en çok etkili olan çalışmalar arasındandır. Bu resimde sadece renk kullanımının sanatı şekillendirmesi ve entelektüel hayata yön vermesi söz konusu edilmektedir.

BÖLÜM 3: KONUYA İLİŞKİN KİŞİSEL ÇALIŞMALAR

Bu bölümde rengin politikası bağlamında kişisel çalışmalara yer verilmiştir. Özellikle parçalanmışlık, korku, endişe, karmaşa gibi temalar ekseninde sunulan kişisel çalışmalarda renk kullanımı aracılığıyla imgesel bir evren oluşturulmaya çalışılmıştır.

Renk, bazen bir giysi, bazen taşınan bir bayrak, bazen beden rengi gibi nedenlerle insanların duygu ve düşünce dünyasının yansıtıcısı olarak kullanılagelmiştir. Sportif alanda faaliyet gösteren takımlar ve taraftarları sadece giydikleri forma renginden anlaşılmaktadır. Fanatizmin yükseldiği Avrupa ve Latin ülkelerinde pek çok şiddet olayı giyilen renk nedeniyle gerçekleşmektedir. Şiddet gösteren ile şiddete maruz kalan kişilerin dünya görüşü aynı olabilir, hatta bir iş ortamında birlikte çalışsalar mükemmel bir uyumla bir arada bulunabilecekken üzerlerinde taşıdıkları forma rengi nedeniyle bir ötekileştirme, bir düşman sayma eylemi gerçekleştirilmektedir.

Politik partiler de kendilerini tercih ettikleri renklerle tanımlamaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde seçimlerde siyasi parti veya birbirleriyle yarışan adaylar, seçim sonuçlarına ilişkin harita ve görseller, farklı renklerle temsil edilmektedir. ABD başkanlık seçimlerinde, ABD haritasında parti renklerine göre Demokratların kazandığı eyaletler mavi ile Cumhuriyetçilerin kazandığı eyaletler ise kırmızı rengine boyanmaktadır. Türkiye’de yapılan yerel ve genel seçimlerde aynı şekilde en çok oyun alındığı iller partileri temsil eden renklere göre işaretlenmektedir.

İnsan türünün yeryüzünde belirmesiyle gezegenimizde tahribatlar yaşanmaya başlamıştır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrası üretimin her türlü alanda artması nedeniyle insan ve doğa arasındaki denge de yitirilmiştir. Keza insan kendi emeğine yabancılaştığı gibi doğaya karşı da yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşmanın sonucunda “endişe” ön plana çıkmış, bir tekinsizlik hali insanın duygu ve zihin dünyasını ele geçirmiştir.

Tarih boyunca insanların birbirine karşı gerçekleştirdiği ayrım çeşitli şekillerde dışavurulmuştur. Ayrım bazen dini, bazen sınıfsal, bazen cinsiyet ve bazen de renk gibi gerekçelerle gerçekleşmiştir. Yüzyılımızda ayrımın en derinden hissedildiği alanlar mevcuttur. Her ne kadar demokrasinin gelişmesi ile yapılan ayrımın geride kaldığı, çok sesli toplumların öne çıktığı tez olarak öne sürülse de “Black Live Matter” gerçeğinde

görüldüğü gibi insanları ayrıştırma hususunda geçmiş alışkanlıkların henüz terk edilmediğini de ortaya koymuştur.

Çalışmalarında renkler belirsizlik, karmaşa, yabancılaşma, dışlanmışlık, parçalanmışlık, çatışma ve dejenerasyon ekseninde ele alınıp yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmalarının çoğu, kolaj tekniğiyle oluşturulmuş, mümkün olduğunca renklerde kesin ve çizgisel ayırmadan kaçınılmıştır.

3.1. Cihan Durak Korkmaz, Karmaşa

Görsel 32: Cihan Durak Korkmaz, Karmaşa, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

İnsanın zihni ve duyguları, renkli bir âlemden oluşur. Renk, insanın hafızasının ayrılmaz bir parçasıdır. Karmaşa bir yanıyla zenginliği anlatır, bir belirsizlik doğurur. Belirsizlik ise başka bir yönüyle anlam arayışını ifade eder (Yılmaz, 2013: 5). Belirsizli Renkler arasında ayırım, insanın kendine ve doğaya yabancılaşmasının bir sonucudur. Tuvale yansıtılan bu çalışmada (Görsel 1) renk çeşitliliğinin bir zenginlik olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır.

3.2. Cihan Durak Korkmaz, Bölünme

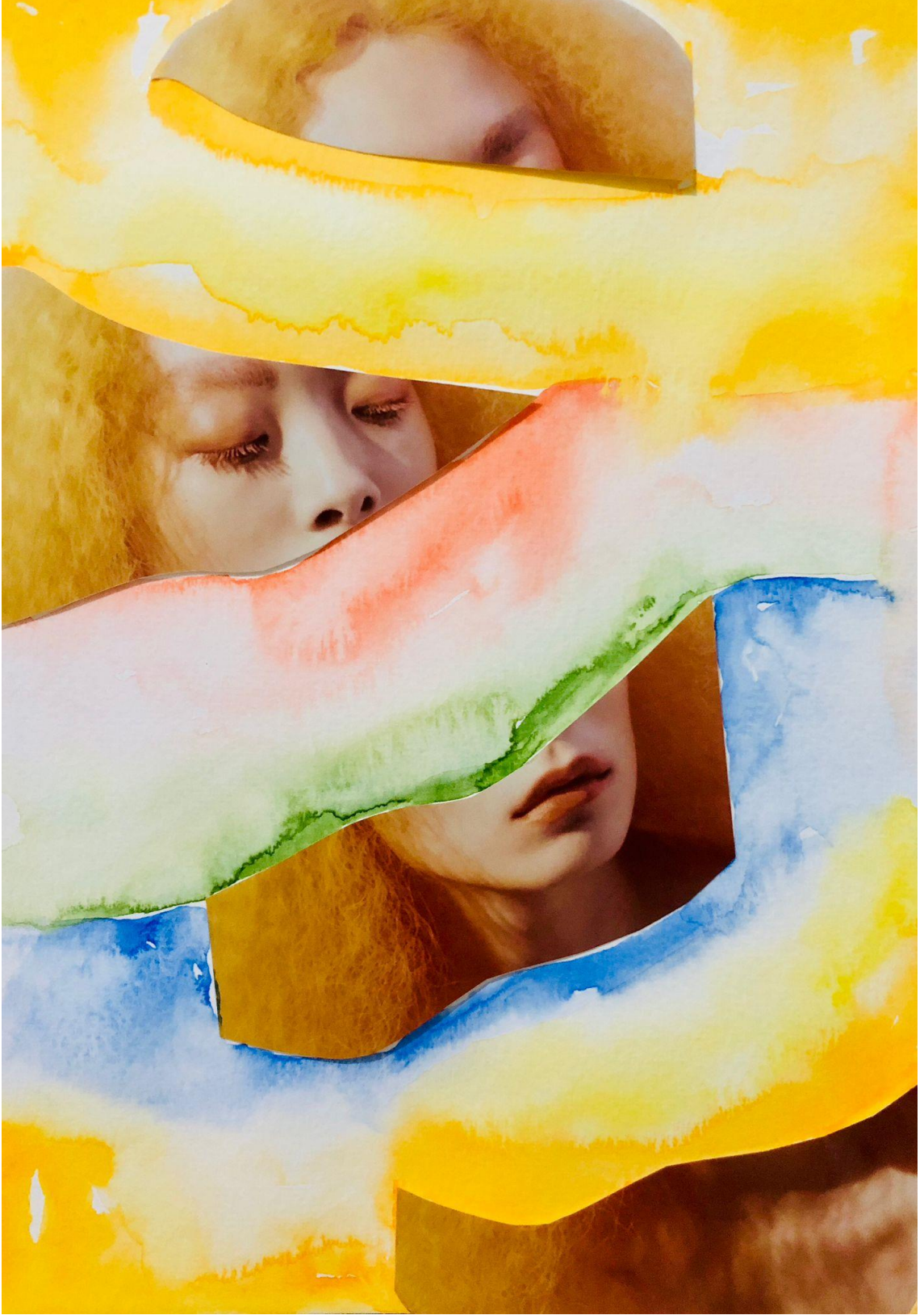
Görsel 33: Cihan Durak Korkmaz, Bölünme, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

Çağımızın insanı parçalanmışlığı kendini her alanda gösterir. Özellikle toplumsal baskı, diktatoryal yönetimler, aidiyetin azalması, ötekileştirme gibi nedenlerle birey de parçalanmıştır. Parçalanmışlık, yabancılaşma, benlik yitimi psikozlar yoluyla kendisini göstermektedir.

Bu çalışmada (Görsel 33), kolaj tekniğiyle farklı deri rengine sahip iki bireyin tek yüzde birleşmesi ruhsal planda anlatılmaya çalışılmıştır. Fotoğraf karesinin dışında kullanılan renkler, her iki yüze ait ortak noktalar olarak belirlilik kazanmıştır.

3.3. Cihan Durak Korkmaz, Uyumsuzluk

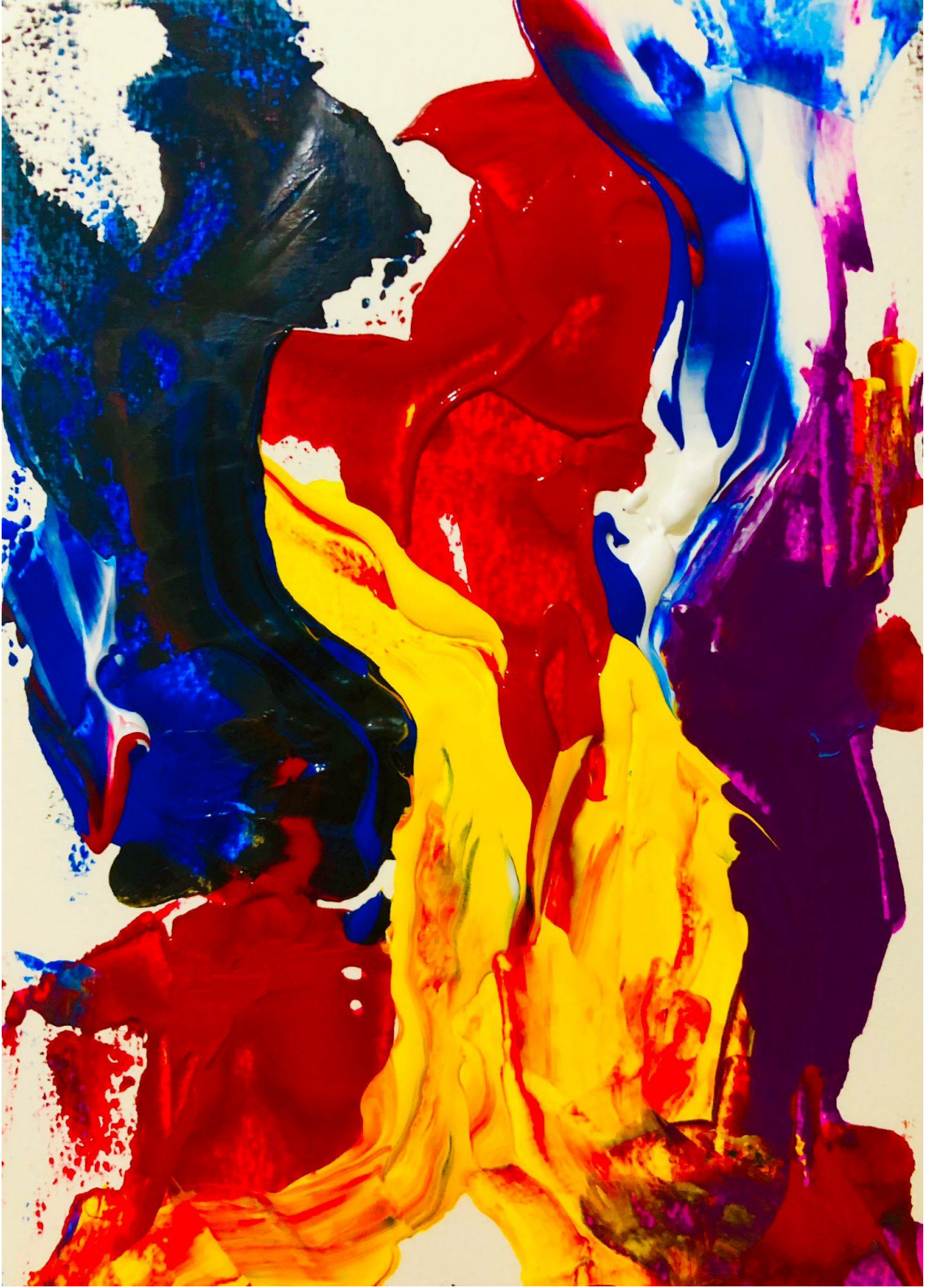
Görsel 34: Cihan Durak Korkmaz, Uyumsuzluk, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

Çağımızın kahramanı, uyumsuz bir bireye dönüşmüştür. Teknolojinin baş döndürücü ilerleyişi, dünyanın global bir köye dönüşmesi sonrasında toplumlar bir yandan birbirine benzerken öte yandan da birbirinden uzaklaşmaktadır. Bu durum birey ve toplumlarda uyum krizlerinin ortaya çıkmasına neden olmakta ve yer yer bu kriz derinleşmektedir. Salgın hastalık, küresel ekonomik krizler, savaş ve göç gibi etmenler bireylerin dünyasını daha çok tahrip etmektedir.

Bu çalışmada (Görsel 34), hastalığı sembolize eden sarı rengi içine yerleştiren portrede yer alan kadının bir noktada gözleri kapatılmış öteki noktada deforme edilip yok edilmiştir. Birey mutlak hakimi olduğu dünyanın bir yabancıası haline gelmiştir. Yüzdeki parçalanmışlık esasında ruhsal parçalanmışlığı ifade etmektedir.

3.4. Cihan Durak Korkmaz, Harmoni

Görsel 34: Cihan Durak Korkmaz, Harmoni, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

İnsanlığın yeryüzünde huzur ve barış içinde yaşaması evrensel değerlerin benimsenmesi ve uygulanması ekseninde gerçekleşmesi mümkün olabilecektir. Bunun için evrende bulunan renklerin uyum içinde olması gibi insan ve diğer canlıların gezegene ve evrene saygı çerçevesinde, ötekinin yaşam hakkına saygı içinde bulunması gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya mirası bırakmak gereklidir.

Bu çalışmada (Görsel 34), karışık teknikle, akrilik boyanın evrendeki harmoni gibi birlikte var olması ele alınmaktadır. Dikkat edilirse renklerin diğer renk alanına kadar bir hakimiyet alanının bulunduğu, renklerin kesin çizgisel sınırlar olmadan yan yana nefes alıp vermesi ekseninde evrendeki harmoniye dikkat çekilmiştir.

3.5. Cihan Durak Korkmaz, Yabancılaşma

Görsel 35: Cihan Durak Korkmaz, Ötekileştirme, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

Yabancılaşma (alienation), psikolojik bir durumdur (Akyıldız 1998: 1). En yalın ifadeyle insanın kendisine ve çevresine üretim ilişkileri içinde yabancı hale gelmesidir. Karl Marx, 19. yüzyılın endüstri toplumunun tarihsel analizini yapmak için materyalizmi geliştirmiştir. Marx’a göre modern toplum feodaliteden kapitalizme evrilmiştir. Feodal düzende güç ve hukuk mülk sahipleri etrafında şekillenmiştir. Oysa kapitalizmde üretim araçlarını, teknolojiyi, fabrikaları elinde tutanların ideolojisi çerçevesinde kapitalist düzen şekillenmiştir. Böylelikle sermaye sınıfının sahip olduğu serveti işçi sınıfı ile paylaşmaması “yabancılaşma”yı doğurmuştur. Yabancılaşmanın belli başlı dört çeşidi bulunmaktadır. İlk yabancılaşma insan emeğine yabancılaşmasıdır; insanın kendisi emeği ile üretir fakat emeğinin karşılığını alamaz. Kişi onları üretir ama onların faydasını elde edemez. İkinci yabancılaşma ise bizzat emeğin yabancılaşmasıdır. Kısacası insan emeğinin değersizleşmesi, yani insanın bir makinanın parçası gibi görülmesidir. Üçüncü yabancılaşma ise sosyal ilişkiler ekseninde yaşanan sosyal yabancılaşmadır. Dördüncü tip yabancılaşma ise kişinin kendisine yabancılaşmasıdır. Bu son yabancılaşma çeşidinde kişisel alana ait tüm varlık, kapitalist düzenin talepleri tarafından domine edilmektedir.

Bu çalışmada (Görsel 35) dünyanın farklı yerlerinde siyahi renkli insanların beyaz deriye sahip insanlar tarafından baskılanarak kendisine yabancılaştırılması ele alınmaktadır. Özellikle Amerika Birleşik Devleti’nde siyahi kuşaklar üzerinde yapılan ayırım ve ötekileştirme belli bir süre sonra sınıf bilincine sahip olmayan beyaz kültürün etki alanına girmiş, bireylerde beyaz gibi davranma çaresizliği gelişmiştir. Hatta kimi sanatçılar çeşitli ameliyatlara beyaz gibi görünmeye çalışmışlardır. Bu çalışmamızda siyahi bireye empoze edilen beyaz kültürün kaba bir tarzda gerçekleştirdiği dominasyon renkler aracılığıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

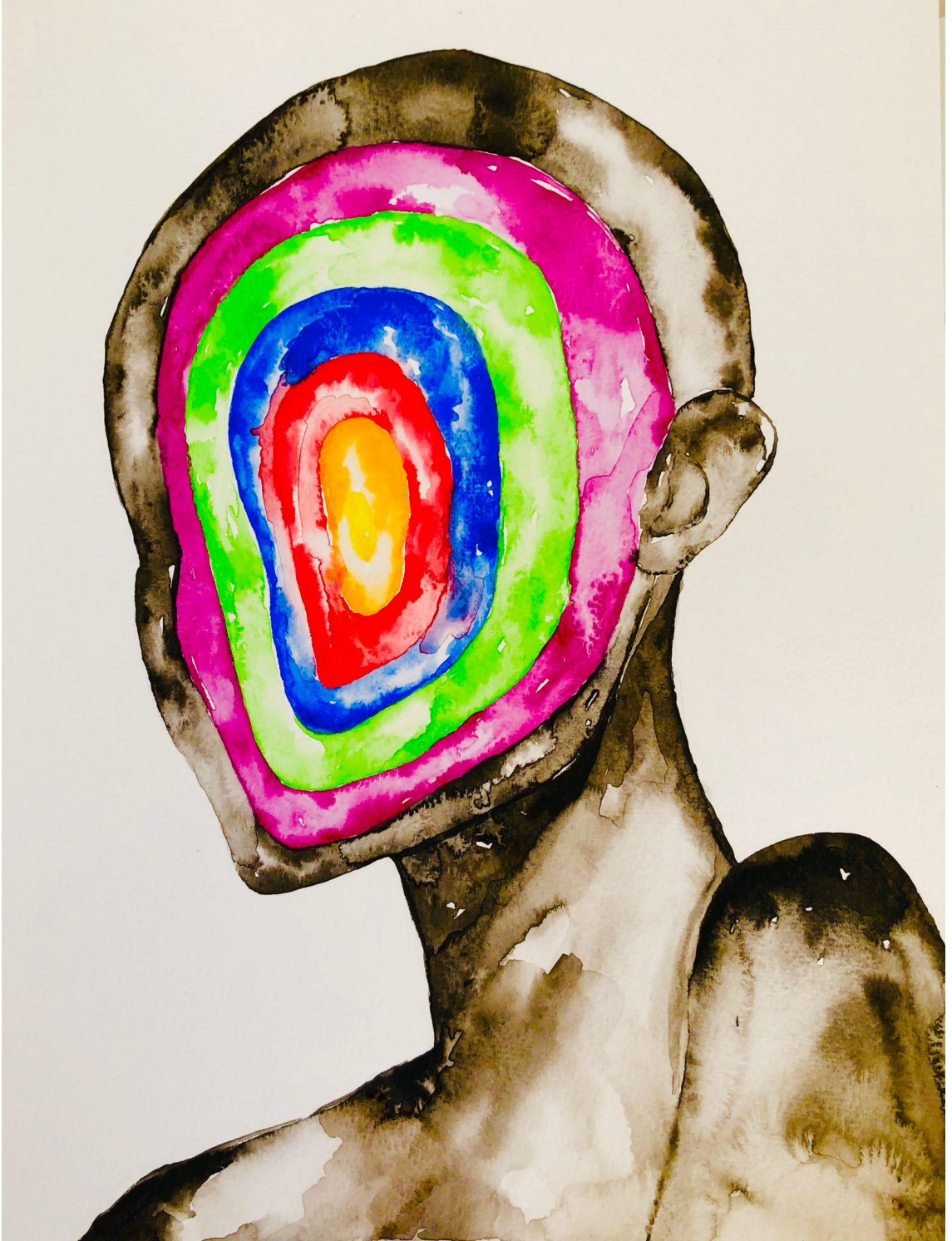
3.6. Cihan Durak Korkmaz, Rüya

Görsel 36: Cihan Durak Korkmaz, Rüya, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

Bireyin değeri onun dışsal görünüşünde değil; içsel yanında aranmalıdır. Renkler, eşittir. Renkler, eşitsizliğin bir nedeni olamaz. Her insanın iç âlemi biriciktir ve renklerle örülüdür. Bu renklerin içinde var olan hayal âlemi türlü güzelliği barındırır içinde. Bu çalışmada (Görsel 36), bir an da olsa bireyin zihnine nüfuz edilse onun dış görünüşüne bakılmadan içindeki güzelliklerin fark edileceği anlatılmaya çalışılmıştır.

3.7. Cihan Durak Korkmaz, Exodus

Görsel 37: Cihan Durak Korkmaz, Exodus, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

İnsanın bedeni ve iç evreni biriciktir ve dokunulmazdır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel maddelerinden biri de yaşam hakkı olarak tanımlanmıştır. Yaşam, renkli bir âlemin yansımasıdır. Evrendeki ışık yaşamın kaynağını açıklamaktadır. İnsan evrenin küçük bir modelidir. İnsan evrene iliştilmiştir. Evrende türlü renkler olduğu gibi insanın hem fiziksel hem ruhsal iç evreninde türlü renkler mevcuttur.

Bu çalışmada (Görsel 37), insanın iç âlemine ait renkler ele alınmıştır. Bir insan hangi çevrede yetişirse o çevrenin renklerinin izini taşıyacaktı. İnsan doğuştan çevresini seçemez. O halde insana sadece insan olduğu için değeri verilmelidir. Her türlü ayrımı ve ötekileştirmeyi reddetmek ve bunu sanatına yansıtmak duyarlı her sanatçının görevi olmalıdır.

3.8 Cihan Durak Korkmaz, Nokta

Görsel 38: Cihan Durak Korkmaz, Nokta, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

İnsanın bu evrende kapladığı yer insani bakış açısı ekseninde bir atom altı parça kadar bile değildir. Evrenin sonsuzluğuna yerleştirilmiş insan evrene fırlatılmış gibidir.

İnsan evrende kendi var oluşunu gerçekleştirir. Ancak insanın değiştirmeye muktedir olamadığı bazı gerçekler de mevcuttur. Bu gerçeklerin önemli bir kısmı dışsaldır.

Bu çalışmada (Görsel 38) renk evreninde bireyin kapladığı yer ele alınmaya çalışılmıştır.

3.9. Cihan Durak Korkmaz, Portre

Görsel 39: Cihan Durak Korkmaz, Portre, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

İnsan doğuştan günahsızdır. Birey belli bir yaş düzeyine ulaşınca kadar masumiyetini korur. Kişinin doğuştan getirdiği hususlar, bir statü sebebi değildir. Statü ancak toplumsal rol dağılımında oluşabilecek bir husustur. O nedenle bu çalışmada (Görsel 39) çocuk portrelerine bir renk âlemi içinde yer verilmiştir. Renk de ses gibi tabiatın ayrılmaz bir parçasıdır. Çocuk bedenini arızı yakıştırmalarla masumiyet alanının dışına çıkarmak, insanca değildir. Hatta beden rengi üzerinde bir tanımlama yapmak bile yersizdir. O yüzden beyaz derili insanlara beyaz tanımlaması yapılmadığı gibi siyahi insanlara da benzer bir tanımlama yapmak ayırım sebebi olarak değerlendirilmelidir.

3.10. Cihan Durak Korkmaz, Aşırı Yorum

Görsel 40: Cihan Durak Korkmaz, Aşırı Yorum, 18x25, Tuval Üzerine Karışık Teknik, 2023

Sanat eserlerinin kendilerini yaratırken bir anlatım gayesi bulunmaktadır. Bu anlatım, sanatçı ve eseri izleyen arasında ne kadar örtüşürse o kadar doğru yorum yapılmış

olur. Umberto Eco'ya göre bir metnin aşırı yorumunu ayırt edilebilecek bir ölçüt vardır: “Bu ölçüt herhangi bir yorumun en iyi yorum olduğunu belirlemese dahi hangi yorumun yanlış, kötü yorum olduğunu belirleyebilen Popperci bir ilkedir. Bu ilkeye göre tümel bir önermeyi doğrulamak için yapılması gereken deneyler sınırsızdır, yalnızca bu önerme yanlışlanabilirse kuram terk edilebilir. Eco da yanlışlanabilirlik ilkesinden hareketle bir yorumun iyi ya da kötü yorum olduğunu belirlemeye çalışır.” (Aşar 2016: 115). Dolayısıyla insanların sahip olmadığı birtakım arızı ayırım sebeplerini onlara izafe etmek aşırı yorum olacaktır. Aşırı yorumun neden olduğu sorunlardan biri de benzer yorumların yapılarak tek tipleşmeyi sağlamasıdır. Sanat aykırı olan seçip öne çıkarırken tam tersi olarak popüler kültür ve globalizm tek tipleşmeyi dayatır: “Wallerstein’in söz ettiği teknolojik ve seküler felsefik dil (...) genellikle çokkültürlülük, sınırların kalkması, kültürel hareketlilik, kültürler arası diyalog gibi postmodernist ve olabildiğince hümanist isimlerle kamufle edilmeye çalışılan küresel ve kültürel homojenleşmedir” (Aydın 2012: 4).

Bu çalışmada (Görsel 40), dünyanın farklı yerinde farklı etnik kimliğe sahip bireylerin portlerinin bir aradalığına yer verilmiştir. Burada olduğu gibi insanlara politik bir renk giydirmek, ötekileştirmek, farklı bir bedenmiş gibi sunmak, kötüye kullanılan birtakım hümanist kavramlarla görece bir benzerlik yaratmak iğreti durmakta ve ilk bakışta anlaşılmaktadır. Bu açıdan sanat gerçeğin ortaya çıkması önündeki engelleri yıkar, gerçeği tecelli ettirerek doğrunun önünde sonunda ortaya çıkmasını sağlar.

SONUÇ

Evrenin temel bileşenlerinden birisi de ışıktır. Evrende ışığın yansıma ve kırılmalarının oluşturduğu sayısız renk bulunmaktadır. Evren “mono” esası üzerine değil “poli” esasıyla yaratılmıştır. Renklerin çokluğu, açık toplum ve çok sesliliğin önemli doğal görünümlerinden birisidir. Evrendeki paralelizm düşünüldüğünde çok seslilik ile sonsuz renk yelpazesi arasında benzerlik kurulabilir. Rengi oluşturan ışıktır. Bu açıdan ışık evreni var eden sonsuz Tanrısal iyilik olarak değerlendirilebilir.

Renk, bir cins ad olarak birden çok varlığa verilmiştir. İnsan türünün yeryüzünde belirlediği andan itibaren renk hayatın en önemli varlıklarından biri olmuş, ilkel çağlarda bitki köklerinden üretilen boya sayesinde duygu ve düşünceler mağara duvarlarına resmedilmiştir. Kanı tasvir etmek için kırmızı rengi, sanattaki yansıma kuramı gereğince kullanılmıştır. Bu açıdan renkler, yerine göre acıyı, öfkeyi, sevgiyi, direnişi, ölümü anlatmanın birer enstrümanı haline gelmiştir.

Sanat eserleri ile politik alanda kullanılan renkler zaman zaman kesişmiş; belli renkler belli düşünceyi anlatmak için sembol haline getirilmiştir. Politik ideoloji ve hareketlere bakıldığında kırmızı ve siyah renginin kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Mavi, turuncu ve pembe gibi renkler de yaygın ve çeşitli sembol unsurları taşımaktadır. Çalışmamız boyunca yaptığımız incelemeler sonucunda, bazı renk kullanımlarının belli ideoloji ve hareketlerle bütünleştiği; bazı renklerin ise yer ve zamana göre anlamının farklılaştığı tespit edilmiştir.

Kırmızı rengine olan rağbetin fazla olduğu, yukarıda açıkladığımız Hristiyan inancında “İsa’nın Kanı” metaforuyla bütünleştiği için muhafazkâr ve milliyetçi partilerde kırmızı rengi kullanılmıştır. Dünya işçi hareketlerinin Fransız Devrimi ile 1848 Sanayi İnkılabı’ndan sonra “işçinin kanı” metaforuyla bütünleştirdiği sol hareketler kırmızı rengini yaygın olarak kullanmışlardır. Latin Amerika ülkelerinde anti-komunist ve sağ-popülist muhafazakâr parti ve düşüncelerin sembolüne dönüşen sarı rengi, kırmızının zıddı ve ona direnç olarak kullanılmıştır. Buradaki zıtlık sol fraksiyona bağlı parti ve düşüncelere karşıtlık dolayısıyla kurulmaktadır. Mavi rengi, ülkelerde çoğunlukla sağ-muhafazakâr ve milliyetçi blok tarafından kullanılmaktadır. Bazı ülkelere bunun istisnası da söz konusu olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyal demokrat ve sol tandanslı ideolojilerin etrafında kümelenildiği Demokrat Parti, logosunda mavi rengine yer

vermiş ve bu renk söz konusu ülkede demokratlarla özdeşleştirilmiştir. Ülkelerdeki bu kullanımının yanı sıra uluslararası örgüt ve organizasyonların çoğunlukla mavi rengini temsil ettiğini ve bu rengin bir yönüyle uluslararası tarafsızlığın bir simgesine dönüşmüş olduğu tespit edilmiştir. Siyah renginin esasında bir renk yokluğu olmasıyla devlet ve sistemin yokluğunu savunan yıkıcı ve ayrıştırıcı ideoloji ve düşüncelerin bayrak ve flamalarında çok kullanılan bir renk olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte kimi sosyal demokrat ve radikal sol oluşumların da bu rengi tercih ettiği gözlemlenmiştir. Siyah renginin estetik ve yapıcı yönünün ön plana çıkarıldığı en majör hareket ise siyahi ressamların ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadele edebilmek ve sanatçı duyarlılığını ortaya koyabilmek amacıyla siyah renginin tonlarını kullanmalarıdır. Beyaz, daha çok tarafsızlık bildiren bir renk olarak kullanılmış; farklı politik ve sosyal ortamlarda geniş yelpazeye yayılan bir kullanım alanının var olduğu gözlemlenmiştir. Yeşil rengi, dünyanın pek çok yerinde sembol değerini doğadan alan ve politik ideolojilerce keskin olarak kutuplaştırılmayan bir renk olarak ortak bir biçimde kullanılmıştır. Başta çevreci ve feminist hareketler olmak üzere, sosyal demokrat ve muhafazakârlarca kullanılmış, İslâmcı hareketler de önemli ölçüde benimsemişlerdir. Kahverengi rengi iki farklı ülkede taban tabana zıt iki siyasi ve toplumsal ideoloji ekseninde kabul edilip simge olarak kullanılmıştır. Kahverengi renginin ABD’de kullanılış kapsamı daha çok siyah ile iç içe geçebilecek düzlemde. Pembe rengi iki farklı ülkede taban tabana zıt iki siyasi ve toplumsal ideoloji ekseninde kabul edilip simge olarak kullanılmıştır. Kahverengi renginin ABD’de kullanılış kapsamı daha çok siyah ile iç içe geçebilecek düzlemde. Turuncu renginin merkez sol, sosyal demokrat ve liberaller tarafından politik temsil amacıyla kullanılmış olduğu gibi Güney Afrika, Avustralya ve İspanya gibi ülkelerde aşırı sağ, milliyetçi ve muhafazakâr oluşumlar tarafından da benimsenmiştir. Mor rengi; merkez sol, sosyal demokrat ve liberaller tarafından politik temsil amacıyla daha çok kullanıldığı gibi Kanada, Peru ve Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelerde aşırı sağ, milliyetçi ve muhafazakâr oluşumlar tarafından da benimsenmiştir.

Francisco de Goya, Pablo Picasso, Max Ernst, Peter Kien gibi sanatçılar savaş ve katliamları anlatmak ve savaşın gayriahlakiliğini betimlemek için ortaya koydukları eserlerde daima solgun renkler ile siyah ve grinin tonlarını kullanarak sisli bir atmosfer oluşturmuşlardır. Böylelikle renklere politik bir kimlik atfederek sanatçı duyarlılıklarını ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak sanatçılar renkler vasıtasıyla politik ve entelektüel hayata ait görüşlerini ifade etmiş ve renkleri dünyada yaşanan sömürü, katliam, ayrımı anlatmak ve savaş karşıtlığını ifade etmek için kullanmışlardır. Dolayısıyla renkler, öteden beri sanatçının politik konumlanışının bir enstrümanı haline getirilmiştir.

KAYNAKÇA

A.KİTAP, MAKALE VE TEZLER

- Akın, Haydar, 2014, Antikçağ'dan yeniçağ'a delilik, delilik, melankoli ve cinlenme avrupa'da aykırı olma halleri üzerine tarihsel bir inceleme, Hacettepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Doktora Tezi: Ankara.
- Akyıldız, H., 1998, Bireysel ve toplumsal boyutlarıyla yabancılaşma, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Y.1998. S.3 (Güz). s.163-176.
- Arslan, Elif, 2006, The bluest eye ve color purple romanlarındaki siyahi kadınların üzerindeki çifte baskı, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Asheeke, Toivo, 2016, Black lives matter hareketine genel bir bakış, Evrensel Gazetesi. S..276. 22 Temmuz 2016.
- Aşar, Haluk, 2016, Umberto eco: açık yapıt ve sınırsız yorum tartışması, Temâşâ Temmuz 2016 / Sayı: 5, ss.99-118.
- Aydın, Seçkin, 2009, Küreselleşme bağlamında sanat ve sermaye ilişkisi, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi S. 29, 1-16.
- Balseçen, Haydar, 2018, Yves Klein'ın antropometrilerindeki bedenler, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi Cilt:8 Sayı 2/1 (2018). 12-20.
- Beauvoir, Simone de, 1993, Kadın ikinci cins ıı bağımsızlığa doğru. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları
- Beauvoir, Simone de, 2010, kadın ikinci cins ıı. evlilik çağı. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.

- Borysovyh, O. V., Chaiuk, T. A., & Karpova, K. S., 2020, black lives matter: race discourse and the semiotics of history reconstruction. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(3), 325-340.
- Braidwood, Robert J., 1995, Tarihöncesi insan, Çev: Bilgi Altınok, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1995.
- Chafe, W. H., 1980, Civilities and civil rights: greensboro, north carolina, and the black struggle for freedom. Oxford University Press.
- Cutler, J.B., 2018, Review of the book to wander determined, by toyin ojih odutola. *Nka: Journal of Contemporary African Art* 42, 294-296.
- Çakmaker, S., 2013, “Tanzimat’tan 11. meşrutiyet’e türk şiirinde kan” Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Eğitim Enstitüsü. Doktora Tezi: Sakarya.
- Çitoğlu, S., 2008, 1945 Yılı Sonrası afişlerdeki renklerin psikolojik boyutları. Gazi Üniversitesi.
- Du Bois, W. E. B. 2017, Black reconstruction in america: toward a history of the part of which black folk played in the attempt to reconstruct democracy in america, 1860-1880. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Fanon, F. (2008). Black Skin, White Masks. Pluto Press.
- Genç, A., & Sipahioğlu, A. 1990, Görsel algılama "sanatta yaratıcı süreç, İzmir: Sergi Yayınevi.
- Goethe, J. W., 2013, Renk öğretisi. (İ. Ata, Çev.).
- Gombrich, E.H., 1999, Sanatın öyküsü, Çev: Erol ve Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Goodeve, Thryza Nichols, 2002, Ellen gallagher: a painter in three acts (From Ellen Gallagher book, Anthony D'Offay
- Grovier, K., 2020, Black lives matter protests: Why are statues so powerful? BBC.
- Holtzschue, L., 2009, Rengi anlamak. İzmir: Duvar Yayınları.

- Humm, Maggie, 2002, Feminist edebiyat eleştirisi. Haz.Gönül Bakay. İstanbul: Say Yayınları.
- Leppert, R., 2009, Sanatta anlamın görüntüsü. Ayrıntı Yayınevi
- Millett, Kate 1987, Cinsel Politika. Çev. Seçkin Selvi. İstanbul: Payel Yayınları.
- Monahan, A. 2015, Faith ringgold's die: the riot and its reception. Nka: Journal of Contemporary African Art 36, 28-38.
- Özer, D. 2012, Toplumsal düzenin oluşmasında renk ve iletişim, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 3 (6) , 268-281.
- Özonur, D. (2001, Bir görüntü ögesi olarak renk ve rengin sinematografik anlatıma etkisi, Gazi Üniversitesi, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Peschlow-Bindokat, Anneliese 2005, Latmos'ta bir karia kenti, herakleia, şehir ve çevresi, Çev: Fikret Özcan Homer Yayınları, İstanbul.
- Sözen, M., 2003, Sinemada renk ve sembolik anlamlar, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tani, E. Ellen 2016, Keeping time in the hands of betye saar: "betye saar", American Quarterly, Volume 68, Number 4, December 2016, pp.1081-1109.
- Tansuğ, S., 2006, Çağdaş türk sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Thassie, Witney 2013, "salt 7: Lynette Yiadom-Boakye". University of Utah.
- Top, Hasan Özgür, 2019, Renk bağlamında güncel sanat pratikleri ile yeni propaganda estetiğinin etkileşimleri, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Turani, Adnan, 1997, Dünya sanat tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ustaoglu, E., 2007, Renklerin insan yaşamındaki yeri. İstanbul: Matepe Üniversitesi.
- Wittgenstein, Ludwig, 2014, Renkler üzerine düşünceler" Çev: İlyas Altuner. Beytulhikme An International Journal of Philosophy Volume 4 Issue 1 June 2014, ss.115-123.
- Woolf, Virginia, 2012, Kendine ait bir oda. Çev. Suğra Öncü. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, B., 2013, "Belirsizlik Kavramı ile Soyut Sanat İlişkisi Üzerine Görsel Çözümlemeler" Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Yılmaz, E., 2018, Metafizikten fenomenolojiye: özne metafiziğine heideggerci eleştiri. Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi. Cilt 23 sayı 45 (2018/2): 1-26

B. İNTERNET KAYNAKLARI

[<https://nmwa.org/exhibitions/american-people-black-light>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://artuk.org/discover/stories/lynette-yiadam-boakye-on-blackness-and-portraiture#>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://ncert.nic.in/ncerts/l/jess301.pdf>], Erişim 11 Haziran 2022

[<https://www.artic.edu/articles/762/faith-ringgolds-black-light-series-7-ego-painting>]

[https://www.artspace.com/magazine/art_101/book_report/6-black-radical-female-artists-to-know-before-you-see-we-wanted-a-revolution-black-radical-women-54692] Erişim Tarihi: 25.12.2020

[<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-betye-saar-transformed-aunt-jemima-symbol-black-power>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://www.britannica.com/biography/Betye-Saar>] Erişim Tarihi: 30.01.2022

[<https://www.color-meanings.com/>] Erişim 11 Haziran 2022

[<https://www.thedailybeast.com/toyin-ojih-odutola-challenges-blackness-in-art-and-racism-in-trumps-america>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://www.washingtonpost.com/entertainment/museums/before-black-lives-matter-black-powers-revolutionary-art/2018/02/05/2c0b81e2-084f-11e8-b4807fea957bd5>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://www.widewalls.ch/magazine/art-world-black-lives-matter-movement>] Erişim Tarihi: 25.12.2020

[<https://www.widewalls.ch/magazine/art-world-black-lives-matter-movement>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[<https://www.britannica.com/biography/Betye-Saar>] Erişim Tarihi: 30.01.2021

[https://en.wikipedia.org/wiki/Political_colour] Erişim Tarihi: 11.06.2022.

[<https://www.muse.jhu.edu/article/583921>] Erişim Tarihi: 04.04.2023

[<https://www.muse.jhu.edu/article/712759>] Erişim Tarihi: 05.06.2023

[<https://www.bbc.com/culture/article/20200612-black-lives-matter-protests-why-are-statues-so-powerful>] Erişim Tarihi: 06.06.2023

